

Universul Literar

Anul XLV Nr. 23

2 Iunie 1929

5 Lei

MATEI MILLO

C t i t o r i i

M A T E I M I L L O

de MIHAIL SADOVEANU

La Iași, s'au comemorat, anul acesta, începuturile teatrului moldovenesc. Aceste începuturi, ca multe ale noastre, s'au născut în durere. După cum se știe, clasa conducătoare, în zorii veacului XIX, era în mare parte instrăinată, se hrănea din culturi străine și mai ales disprețuia tot ce era național. Această infirmitate o simțim încă în organismul nostru.

La 1816, Asaki găsește însă câteva suflète în care înflorea primăvara cea nouă și izbutește să întemeieze un teatru de societate în casele hatmanului Constantin Ghica, unde reprezintă o operă a sa *Mirtii și Hloe*, cea dintâi piesă în limba românească, cei dintâi prilej când graiul prostimii suna la urechile evgheniștilor, în lumina rampei.

La 1817, se dau și alte reprezentatii cu amatori din boerime. Asaki rosti el însuși pe scenă un prolog, în care se găsesse și aceste versuri:

*Intr'un timp de ocilire, pe când limba
[cea romând,
Din palaturi interită se vorbea numai
[la stând,
Nobili, voi, de neam și cuget, sfărâ-
[mând a sale fere
Vorbă-ți latăiu ca-accia ce ne dau
[pâne și miere
Șați vădit în astă piesă c'a lor inimi
[nu sânt multe
La respect, la cunoștință, la amor și
[la virtute...*

Licăririle acestea ale începutului își aveau importanța lor, deschizând oarecum o zare a posibilităților, însă curând se strânseseră într'o nebilă indiferență a majorității și prea cinstita societate ieșeană, la 1832 uitase cu totul de *Mirtii și Hloe* și asculta cu plăcere trupa franțuzească a fraților Fouraux, care juca în casele boierului aga Lasca-rachi Costachi, poreclit Talpan, lângă biserica Dancu. Acolo se întocmise o sală mare, cu parter, galeră și trei rânduri de loji. Decoruri și cortină erau sugrăvite de pictorul italian Livadiți. Sala era luminată cu lumânări de seau și în antracete, intrau slujitori cu mușcări lungi, ca să taie feștilele.

La 1833 și anii următori, artiștii francezi (familia Hette, Momenet, Lebrun, Righetti) joacă, între altele, *La Dame blanche*, *Fra Diavolo*, *Robin des bois* și alte piese din repertoriul parizian.

„Limba cea română” pe care o salutase Asaki, o clipă, pe scenă, se întorsese iarăși la ale sale. „Din palaturi interită, se vorbea numai la stână”.

Iată însă că la 1834 — șaptesprezece ani după *Mirtii și Hloe* — cu prilejul plecării generalului Kisseleff, guvernatorul rus, Asaki poate iarăși improviza, în zilele de 10 și 11 Aprilie, o serbare teatrală și muzicală în limba autohtonilor. Ii zicea *Serbarea Păstorilor Moldoveni* și avea loc la *Théâtre des Varietés*, adică sala din strada Dancu. Într'e amatori care au contribuit la spectacol, se găseau C. Negri, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Matei Millo.

Pe acesta din urmă mai ales l-a firisit Vodă Mihai Sturza, pentru talentul

și vioiciunea lui, dăruindu-i un ceasornic de aur cu monogramă domnească. La epoca aceasta, Matei Millo nu era decât un june de 20 de ani, însă un june excepțional, care, chiar în anul următor, izbutește, cu tineri tovarăși boieri, să joace *Un poet romantic* și *Postelnicul Sandu Curcă*, cele dintâi opere dramatice ale sale.

Totuși lumea nu se simți zdruncinată în temelii ei. Iată cum caracterizează C. Negruzzi epoca aceea, într'o scrisoare pe care o adresează lui Asaki în 1838:

„Teatrul național a început sub a-d-tale priveghere și prin care ne-ai arătat că limba noastră nu e mai puțin primitoare de armonie decât italiana. Sărmanul teatru! El samând cu pruncul mic, frumuseț, nevinoțat și — bolnar de strâns (iartă-mi, mă rog, această comparație băbească); și unde avea trebuință de o bună cătare, de abia învățau-se, și-a stărnit în cap o droaie de dușmani strașnici și puternici: jumătate din lojele de rangul I, parte din benuaruri, bu încă dușmănia asupra lui începuse a molipsi și lojele de sus și amenința a se sui până la Paradis. Putea el să se împotrivescă la utăția vrăjmași? Noi sântem de o fire foarte desănată; ne place a maimuțări pe străini și a ne defăima pe sine. Așa dar am fost pe rând turcomani, grecomani, sau Domnul știe ce încă; acum, din mila lui Dumnezeu, sântem francesomani; poate curând vor trece și Manha în vreun balon aerostotic și atunci ne vei vedea anglomani. Când, în 1832, frații Fouraux au făcut la noi o sală de teatru, îi aduci aminte cum ne grămadeam la intrat? cum râdeam când vedeam pe Piero mâncând lumina și cum ostară vrând manechinul lui Arlechin împroșcat dintr'un tun de lemn buuu! Știi cum răsuna sala de aplauze când juca *M-me Baystise* pe fonic pasul numit *Nec plus ultra*? Indată însă ce s'a reprezentat *vodevilul* Derlindindin, n'am erut să mai vedem nici Piero, nici Arlechin, nici pasul numit *Nec plus ultra*; am cerut *vodevile*. Bietii francezi trebuird să ne facă pe plac. O, atunci era ar minune! Niste versurile potrivite pe cadența unei galopade ne încântau. *Arieta*: Te souviens-tu ne făcea să lăcră-măm. Privind pe Grenadirul francez pe scenă, ne făcuserăm napoleoniste! Într'o asemenea exaltație aflându-ne, am uitat că sântem la Iași și am început a polti opere și drame monstruoase, Am omorât și pe Scribe, cum omorisem și pe Arlechin. Apoi cum socotea cineva că să ne placă un teatru românesc? Rezoanele noastre erau mai tot acele ce le avea parte din parterul Bucureștilor, pe care cu mult gust ni le spune un tânăr poet român: „Pân'acum nu sunt nebună”, zice d-na B, câtră d-l A. care o întreabă de a fost la reprezentațiile românești:

*Pân'acum nu sunt nebună, cu să ho-
[tărăse să merg
La un loc, unde bocății și cismarii toți
[alerg
Fi donc! cu astă idee poate vrei ca să
[glumești,*

La Paris se dau vreedată vodevile

Calliope, Andronescu, se pot

Vredinici, cu să multămească

Ș'apoi ce să vezi acolo? Să ascuți

Care face românește declarații

Quel horreur! au ei idee ce va să

N'ai auzit, soro dragă, că lui Jean

*Ce mai poate rămânea cuiva a
după asemenea rezoane:*

*un teatru unde merg bacalii,
unde se vorbește de amor român,
unde lui Jean îi zic Ion... ce groz-*

Forțele viei ale unui neam pot fi sjenite o vreme; când le vine însă sul, înmuguresc și înfloresc cu puz irezistibilă. Tinerii care salutau carea lui Kisseleff în 1834, jucasera scena varietelului străin roluri simlice. Incet-încet aveau să aibă loc alte plecări și eliminări. În această medie a avut și Millo rol principal, când s'au împlinit optzeci de dela întâia reprezentație a celebrei piese *Baba Hârca*, se cuvine să veș bim din nou de el.

Chemarea vieții lui se manifestă tăia oară în public, precum am arăta la *Serbarea Păstorilor Moldoveni* 1834.

Dună un an, la 25 Septembrie în frumosul palat al lui Nicolai Codrăla Horodniceni, nu departe de Spărești, tot în ținutul Sucevi, față de din nou mărirea sa Vodă Mihai Sturza, Matei Millo se manifestă din nou. Cizează acolo, cu alți feciori de la reprezentația unei piese într'un *Piatra Teiului*, alcătuită de el. Nu noaștem piesa; au rămas însă oare informația despre distribuție și rezentație. Millo juca rolul unui pi Codraț, fiul amfitrionului, Nicu Codraț, care juca pe un oarecare Cimbru. Băfete de boier au jucat alte role cu aplauze și mari laude. Piesa av părți cântate și mai ales Millo am marcat printr'o voce prea plăcută, tând o bucată — a cărei muzică cătuise Elena Asaki după o me franceză. Impresia a fost așa de trunzătoare, încât întreaga asistență cu lacrimi în ochi.

Aceste prime succese trezesc în rul Millo gânduri de glorie și hăd care pe vremea aceea, păreau cu desăntate părinților săi. A fi, pe vremea aceea, actor, era o declarație: ca să tamnesam, un evghenist s'ar hotăr între în breasla mișeilor. Nu tot era și părerea lui Matei Millo: el rucsele să-și îndrepte studiile și tatea după înboldurile sufletului simțind că are datoria să ciză darul care-i fusese hărăzit.

Părinții îl amenință. Il asupresc revoltă, părăsește casa părintească

1) Din *Franțuzitele* de C. Făca

ai săi și intră, nepregătit, într-o viață de luptă și lipsuri, spre a-și îndeplini destinul.

A stăruit să i se dea o slujbă, ceea ce nu era greu. Neamurile însă s'au rugat să fie dat afară, ca să-l constrângă în ascultare. Și-a alcătuit o trupă de amatori și a început să joace. Slugile aduse la reprezentație de neamurile sale l-au bătut. Nici asta nu-l putea opri. Încurajat de tinerimea generoasă a timpului, a stăruit; și chiar în 1835 reprezintă *Un poet romantic* și *Postelnicul sandu Curcă*.

Înșușirile lui artistice apar așa de mari, încât tineretul și personalitățile înțelegătoare alcătuiesc subscripții în folosul lui, la care se adaugă veniturile dela reprezentațiile pieselor pe care le-au pomenit, -- și Millo poate pleca la Paris, în 1836.

În capitala Franței a stat opt ani și ceva, luptând mai ales cu lipsa, sprijinit când de prietenii din țară, când de compatrioții dela Paris, gășind și sursă din mijloacele de trai -- prin un angajament la *Théâtre Vaudeville* din Paris.

În sfârșit inimile părintești se înmânzesc. Cel ce fusese un rău și un bezmetic se bucură de iertare. Pe de altă parte prietenii îl chiamă ca să organizeze teatrul moldovenesc. Millo se înlocuiește la Iași.

În acel an al întoarcerii lui, 1844, direcția acestei instituții fusese încredințată lui beizade Neculai Suțu, care primește cu condiție să aibă alături de el pe comisul Matei Millo.

Împrejurările politice fac pe acel discipol foarte cult și subțire intelectual. În vremea Neculai Suțu, să se retragă. Direcția teatrului francez a fost încredințată artistului Victor Boireaux Delmarry, iar pentru reprezentațiile românești stăpânirea a însărcinat cu direcția pe Millo.

În răstimpul bipsei lui Millo, societatea ieșeană avusese în fiecare an un număr de reprezentații românești, sub conducerea artistului Costache Caragiale. Traducerile fără relief ale lui Anstia, Costache Caragiale le declama cu fros și patos. Amatorii de teatru național nu ascultau cu plăcere o limbă artificială și nu-și înălțau sufletele în proporția glasurilor și gesturilor actoricești. Matei Millo avea să le aducă cu totul altceva.

Stagiunea teatrului românesc, sub direcția deosebită a lui Millo, alături de teatrul francez, s'a deschis la 2 Decembrie 1848 cu piesa originală *Nișcorescu*, comedie vodevil în 2 acte, având ca lever *o comedie* un act intitulat *Hangul*.

La 26 Decembrie 1848, adică acum șzeci de ani pe al optzeci și unulea, s'a reprezentat pentru întâia oară *Baba-Hârca*, 2 acte și un tablou, vodevil vrăjesc, cu muzică pe motive populare românești de compozitorul Flechtenmacher, șeful orchestrei teatrului. Distribuția primă a fost următoarea: Millo în Hârca, Teodor Teodorini în Chiosa, Neculău în Iascu, Luchian în Bâzru, Gabriel Negroni în Viorica și copila Nini Valery -- fiica actorului francez Momenet -- în Ingerul păzitor.

Piesa s'a bucurat de un succes nemai pomenit până atunci. Nu numai puțintel obișnuit a aplaudat-o. S'au deslindat cele mai depărtate mahalale și au venit să vadă și să audă -- implinind un vechiu cuvânt: ale tale dintru ale tale.

În stagiunea următoare, Millo lucrează cu acelaș spor și tot așa și în

anul celălalt 1850, când întreprinde cu *Baba-Hârca* un mare turneu -- nesubvenționat -- prin Moldova și prin Muntenia.

Ajunzând la București în mijlocul intrigilor și geloziiilor breslei, Millo găsește un ocrotitor generic în Vodă Barbu Stârbei. Răsunetul reprezentațiilor piesei a fost enorm în capitala Munteniei. Au venit și proprietarii de moșii în convoiuri de căruțe, ca să vadă *Baba-Hârca* și pe actorii moldoveni, s'audă un graiu curat popular așa cum nu erau deprinși s'audă pe scenă și o muzică izvorită din sufletul neamului direct, ca un izvor din stânca muntelui.

Aceste repetate izbâzi artistice hotărăsc pe Matei Millo să rupă complet cu prejudecățile clasei lui și declară că se simte artist și înțelege să fie socotit de atunci înainte ca atare. Titlul lui de noblețe este talentul dat de Dumnezeu, nu rangul de boierie cu care l-a miluit Domnia.

Succesele lui la Iași durează până în 1854, când Delmarry, aducând o trupă de operă italiană bună, reprezentațiile românești sânt abandonate de public. Artistul, jignit de această scădere, se hotărăște, în sfârșit, să primească ofertele pe care i le făceau Muntenii și pleacă la București împreună cu Flechtenmacher, căruia îi se dă direcția conservatorului de acolo.

Din acest an 54, Millo rămâne în București, prețuit ca un mare actor și renovator în arta dicțiunii. El este acel care, ridicându-se în fața școlii declamatorii a lui Arisia și Caragiale, precum am mai spus, preconizează o artă (simplă și o dicțiune naturală). În privința aceasta el trebuie să fie pildă și multor artiști din generația de azi, care se complac în declamație și farsă.

Din când în când se întoarce în patria sa, în turnee, și mai ales dă cicluri de reprezentații la Iași, unde este totdeauna prețuit și se simte într-o atmosferă de înțelegere a artei, pe care acest oraș de intelectuali și oameni subțiri o păstrează încă.

La 19 Octombrie 1889, a jucat pe scena dela Sidoli, împreună cu societatea dramatică deșeană, în *Lipitorile Satei* -- piesă în care colaborase alături de Alecsandri și în care juca, cum n'a mai jucat nimeni, rolul Ovreiului. Deal-minteri, în multe din piesele prietenului său Alecsandri, Millo a avut creații incomparabile. A rămas și astăzi în amintirea vechilor ieșeni neștearsă înfățișarea sa din *cucoana Chirița*. În acea zi de 19 Octombrie, a fost sărbătorit de un imens public, într-un entuziasm până la lacrimi și într-un succes de venerație care a fost ultimul. În Septembrie 1896 Millo trece din această viață dincolo, la vârsta înaintată de 83 de ani, cu puțin înainte de inaugurarea clădirii nouă, în care spiritul lui tutelar continuă să stăpânească și va mai stăpâni.

Carierea piesei lui, care s'a reluat anul acesta, a fost dintre cele mai fericite. A fost piesa de roditoare turnee nu numai a lui Millo, ci și a altor actori. În vremea când Basarabia era în întuneric, despărțită ca de un zid până la cer de noi, actorii moldoveni, sub conducerea lui Pechea Alecsandrescu, izbuteau să însufletească pe frații noștri de dincolo cu *Baba-Hârca*, ale cărei dulci melodii încântau și pe ascultătorii cari nu cunoșteau limba noastră. Primii cuceritori ai inimii Basarabiei, dintr-un veac de întunerie, au fost actorii moldoveni, -- și *Baba-Hârca* este

piesa care a rămas în amintirea basarabenilor ca într-o aureolă.

Piesa aceasta s'a reluat neconținut în Iași, cu foarte buni interpreți. Mulți din ieșenii vechi își mai aduc aminte de Mihai Arceleanu, care a interpretat pe *Hârca* în urma lui Matei Millo. După Arceleanu a jucat pe *Hârca* Mcmuleanu. Acum în urmă rolul îl joacă cu acelaș succes Vasile Boldescu. Pe vremuri, în alte părți, și-au făcut celebritate cu acest rol bătrânul Anestin dela Craiova, și un mare actor ambulant Burielescu.

În privința interpretării norocul piesei s'a menținut.

În unele epoci nu era an în care, la sărbătorile de iarnă, să nu se producă aceeași năvală la teatru pentru vrăjitoria lui Millo. Acum aproape douăzeci de ani, având cinstea să iau și eu conducerea teatrului ieșean, am restabilit tradiția, -- și *Baba-Hârca* s'a jucat regulat în mulți ani, cu succes neșterbit. Alte conduceri au întrerupt șirul, din motive pe care nu le pot înțelege; căci pot prețui pe Ibsen, Shaw și Pirandello, păstrând dragoste în acelaș timp lui Alecsandru și lui Millo. Ceea ce putem găsi noi în operele noastre, fie și naive, nu ne pot da nici odată străinii. Directorul actual ia din nou spectacolele acestei piese, în condiții foarte favorabile. *Baba* lui Millo continuă să rămâne credincioasă Mascotă, în rezervă în dosul culiselor.

Baba-Hârca va fi având, din punct de vedere literar și dramatic, unele scâderi; a fost însă o floare a pământului nostru. Are covârșitoare importanță și prin valorificarea multor melodii populare. Pentru aceasta, se cuvine să pomenim cu pietate numele lui Flechtenmacher alături de al lui Millo. E nevoie oare să conchid că *Hârca* repetă pentru generațiile actuale un vechiu învățământ? Rost de existență și valoare durabilă artistică pot avea mai ales operele care radiază din sufletul nostru etnic. Oamenii însă înțeleg greu adevărurile, iar artiștii și mai greu decât oamenii de rând.

MILHAJ. SADOVEANU

NOTE BIOGRAFICE

Millo s'a născut în Iași la 1813, din neam de boieri de al doilea rang, destul de cuprinși, având bună așezare la Spătărești lângă Fălticeni. De acolo se deschid minunate priveliști spre Valea Moldovei și spre munți.

În Iași, familia Millo avea case cu două rânduri în actuala stradă Gh. Mărzescu, căreia în vechime îi zicea ulița Millo.

Copilaria și-a petrecut-o la Spătărești și, cum era atunci în obiceiul boierimii, carte a învățat în casă, cu preceptor, destul de târziu și destul de superficial.

Teodor Burada arată, în *Istoria teatrului moldovenesc*, că Millo a trecut, dela învățătura din casa părintească, în pensionatul francez din Iași al lui Victor Quinem -- unde a avut buni îndrumători pentru studii literare, în deosebi pe profesorul Lincour, pentru limba franceză.

Mai târziu a studiat câțiva ani la Paris. A fost întemeietorul teatrului românesc, a slujit prima scenă a țării mai mult de o jumătate de veac.

În vârstă de 82 de ani, s'a stins în Septembrie 1896.

P O E Z I E

I. U. SORICU

D O I N A

I

*Pădurea cântă'n calda după-amiază
Și murmurul pâraelor o 'ngână,
La umbră stă păstorul într'o rină
Din fluer cântă doine și visează.*

*Acolo'n sat, departe, o bătrână
In rostul pânzei fir cu fir așează,
Ștergar vârgat ea țese și oftează,
Trecând suveica rar din mână'n mână.*

*Și-acolo'n sat, departe, la fereastră,
O fată mare coase la șabace,
Cresc florile subt mâna ei măiastră,*

*Și-al sufletului dor ca să-și împace,
Incepe dulce: Verde samulastră,
Te duci, bădiță, dar eu ce m'oi face?*

II

*Pe drumul tău tu ia-mă și pe mine,
Mai blândă pribegia să ne pară,
Voi fi lumina ta pe drum de seară
Indreptătoare pururi spre mai bine.*

*Și umbra ta, în zilele de vară,
Te voi feri de farmece streine*

*Căci am să fiu chemarea care ține
Un tânăr dor legat de-un colț de țară.*

*In calea ta norocul voi abate
Pe tire descântate de suflină,
Pe flori din trei hotare adunate.*

*Cu inima de dragostea ta plină,
Din spini ți-oi face ramuri încărcate
Și din streinătate o grădină.*

III

*Iar umbrele coboară prin zăvoaie,
Se prind de crengi ca flamuri uriașe,
Răsună doina tot mai pătimașe
Și tot mai încălzită de văpaie.*

*Cu scâncet de copil flămând în fașe
Pe troiță s'așează o cucuvaie,
Zefirul crucea brazilor o'ndoaie
Și flueră prin stâncile golașe.*

*Acolo'n sat o mamă obidită
Iși mângâie în visul ei feciorul
Și-acolo'n sat o fată iscusită,*

*In brâu își prinde furca și fuiorul
Și toarce'n fața lunii, liniștită:
Bădița i-a trimes pe stele dorul...*

S T R O P

*Picăturile de rouă s'au unit
Și atârnă pe un vârf de frunză mică;
Picătură străvezie, o mărgeică,
Sărutată de văzduhul înfinit.*

*Dar cum tremură în lumină mi-e frică,
Să nu-i văd cristalul rece prăbușit
In fărâna care-așteaptă negrăit
S'o înghită mai de grabă de cum pică*

*Vino tu, mai bine, dragă! — cum te știu
Insetată de ți-s buzele ca focul,
Ca să-ți picuri limbei tale stropul viu;*

*Și în tremurul licoarei cu sorocul
Și magia înălțimilor cerești
Că-mi guști sufletul, tu nici n'ai să gândești*

GH. TALAZ

A M I N T I R I

*Eu port în suflet amintiri
De crizanteme și de crini,
De liliac și trandafiri,
Și de buchete de mălini.*

*De nopți cu stelele târzii,
De ochi senini și languroși,
De plete lungi și aurii,
De pași ușori, călcând sfioși.*

*De-o cărarușe sub cireși,
De-un murmur dulce de izvor,
De albă floare de măcieși
Și de-un surâs amestor.*

*De sălei întinse până 'n drum,
De povestiri un lung șirag,
De erburi pline de parfum,
De brațe 'ntinse drag-spre-drag!*

NICOLAS BONBOVITCH
pictor

Veveani-Struga (Banatul Jugoslav)

OBICINUINȚA

(INSEMNĂRI)

de I. AGĂRBICEANU

— Se obișnuiește omul cu toate, bădă Vasilie, și cu binele și cu răul. Ba mie-mi pare că mai de grabă cu răul. Apunși de inoți în el ca pește în apă. Pare-i rău viermelui că se târăște pe țământ, că nu are picioare să umble ca omul, ori aripi să zboare ca pasărea? Dar asta se întâmplă, vezi bine, când teai trezit în sărăcie și necaz. Mai greu se obișnuiește cei cari au gustat odată și din bucuria vieții.

— Da, răspund eu, două daruri are omul pe pământ: uitarea și obișnuința. Și se pare că amândouă nu sunt decât unul singur. Se pare că începi a te obișnui când începi a uita. Dar crezi tu, Ilarie, că de bine se fereste cineva?

Mergeam amândoi, cu toiegele bătrânelor în mână, pe ulița morii. În depărtare se auzia văjeitul apelor. Ulița era pustie la ceasul acesta de ojină.

— Nu se fereste nimeni, bădițul meu, de bine, dar năpucă să se obișnuiească cu el, să fie mulțumit: fuge mereu după rău, mai mare, sau care i se pare lui mai mare. Binele de eri, azi îi pare neînsemnat, iar iar cel de mâine, vrednic să se alege după el. Și, din potrivă, răul de eri îți pare azi o nimica, până îți vine să te temi de-un singur lucru.

— Și tu de-a păcoste și mai mare peste mine, iar dacă vine și asta, după o vreme te topești în ea și ea în tine, până îți-a intrat în carne, în sânge și în suflet. Nu-ți mai pare că o porți și o porți pe ea, și pe tine însuși. Adevărat este că te simți mai greu, mai de rău, dar dai din mână și din picioare și tot inoți prin viață. Iată, m'au năpădit iar gândurile acestea, trecând pe ulița pe unde n'am mai umblat de mult. Ți vei aduce și dumneata aminte de Nicuța Nuțulesei.

— Cam să nu-mi aduc aminte? Iată, la stânga, casa ei. Mai dărăpănată, mai plină de merschiu pe coperișul de țică, dar văd că tot se ține în picioare. Nicuța o duce tot rău cu bărbatul? Imi aduc aminte că o znopea în bătai. Mai rău este ticălesul?

— La ea mă gândeam eu, bădiță Vasilie, când îți spuneam că omul se obișnuiește mai ușor cu răul decât cu binele. Ii triește bărbatul și s'a întors în America.

— A fost în America? Un om ca el ce să trăiască acolo?

— A fost. Zece ani a petrecut în lumea de dincolo de apă. Dumneata de ce să știi că n'ai mai dat de-un veac de noi! Se hotărîre într'un ceas de viață și nimeni nu i-a mai putut zmulge gândul din cap. Bea de stîngea și mergea la gura mare c'o să se întoarcă în America milionar. Mai erau gata drumu vreo zece români, arși de sărăcie și de datorii, și bețivanul Nicuții în bătaia cu ei. Și, pe lângă părinții și știi dumneata cine-l desmăța mai rău să nu plece? Nevastă-sa, prăpădită de Nicuța. Creștinii-i ziceau: „Lă-l soro să plece! Scapi de păcoste. Nu vede că așa ți-a fost scris din milostivirea celui de sus: să ai și tu parte an doi de hodină, să nu spui cu mâna toată când vei închide ochii: amne mulțumescu-ți că m'adoram! Tu vezi că ți-a muiat oasele?”

— Dar nebuna, cât au ținut pregătirile de drum, n'a mai încetat cu bocotele,

Părea că-i pleacă ficior junu la armată! Nici după mort atâta tănguire. Ori cu cine se întâlnea pe drum, îl oprea să-i spună nenorocirea: Pleacă Ianuț în America! Și i se uita în ochi înspăimântată! Creștinii îi râdeau în față, unii; credeau că femeea plânge din viclesug, să-și ascundă fericirea; alții îi spuneau: Ce i-e scris omului în frunte i-e pus! Lasă-l în drumul lui. Acolo-i va fi rânduit să mearcă, pe semne, și locul unde te-atinge moartea te soarbe ca o valtoare!”

Ticălsul de Ianuț se vede că-și cunoștea nevasta. Cu cât îl bocea mai cumplit nevasta, cu atât se îmbăta mai strasnic, și umbla impleticindu-se pe ulițele satului, dar cu capul veșnic sus; își părea lui însuși crescut în vrednicie, nu pentrucă cuteza să mearcă peste mări, ci pentrucă îl bocea nevasta. De câte ori nu-l înfruntaseră oamenii pentru că-și snopea femeia în bătai! Și el spunea tuturor cărora voiau să-l asculte: „asta-i legea femeii, ce știți voi!” Iată acum avea dovada în palmă: nevasta-l plângea mai cumplit ca pe un mort. Și umbla mândru bețivanul pe ulițele satului și nu s'ar mai fi lăsat de gândul Americii odată cu capul! Crescuse în ochii lui însuși de când văzu cum îl plânge Nicuța. Și s'a dus!

— „Securea rea nu pierde”, zic eu, gândindu-mă că un om ca Ianuț a putut trăi zece ani în America, și să ajungă și acasă.

— S'ar fi pierdut de mult, bădiță Vasilie, dacă n'ar fi îngrijit-o amărâta de Nicuța: Toți oamenii după ce trec apele cele mari și multe, după-o vreme încep să trimită bani acasă. Numai cu Ianuț s'a întâmplat altfel: femeia-i trimitea bani în America!

— Ei, comedie!

— Comedie, ori ba, e așa cum îți spun. Când a plecat bărbatul, au vândut o vacă. Nicuța nu s'a mai întâlnit cu alta în loc până azi. Apoi a vândut și pe cealaltă; au venit la rând oile, purceii. Tot la două luni, îi trimitea bani. Ianuț îi cerea să aibă de drum la întoarcere. Ii scria totdeauna că s'a săturat de țară străină, că s'a gândit la Dumnezeu, și-a recunoscut păcatul și că s'a lăsat de băutura, dar că n'are bani de drum.

După doi, trei ani nu s'a mai găsit stufor de slovă în sat, care să-i facă scrisorile pentru trimiterea banilor în America; nebuna își vindea pe rând tot ce avea, moștenire dela părinții ei.

Plănsul și jalea ei dela plecarea lui Ianuț nu fusese nimic pe lângă desna-dejdeja ei de acum! Veni și la mine să-i fac scrisorile.

— Ai luat câmpii, sărac de tine, îi ziceam. Nu ți-a fost destul că îți toca zestrea acasă? Pe semne, cu toată bătaia, ți-o fi drag de el?

Când auzia de dragoste Nicuța se infuria și se învinețea ca un curcan când îl flueri. Era destul, de altfel, s'o vezi uscată și îmbătrânită înainte de vreme pentru a ști că nu se mai gândește ea la așa prostie.

— Dacă nu mai ții la el, se vede că nu poți dormi „ne'mblătită”, îi ziceam. Dar ea mă privea cu ochi de vită bețegă, nu se supăra de vorba asta și

stăruia să-i fac scrisorile. Nu eram nici eu omul pe care să mă prindă, și așa ajunsese să mearcă la oraș să-i trimită lui Ianuț bani.

Până ce-i crescu copilul mărișor, și înțelese de ce e vorba. Cu măciuca o opria să mai vândă din avere! Pe cât de risipitor fusese bărbatul, pe atât de cruțător răsărise feciorul său. Cereat'a Nicuța fel și chip să vândă pe sub mână, dar feciorașul îi adulmeca toate urmele. Și se începuse un trai mai cumplit între mamă și fiu decât între ea și bărbat: certe cari aprindeau casa și tăvăleau pe ferști ca niște flacări.

Și, lucru ciudat, bădiță Vasilie! Ahea de când începuse traiul rău între ea și băiat, Nicuța înceta să-l mai bocască pe bărbat. Dar, cum nu-i mai trimisese ră bani, se treziră amândoi, într'o bună zi, cu el acasă, după zece ani de străinătate.

Avea ce le mai rămăsese era toată din zestrea Nicuții, și casa. La căsătorie Ianuț nu adusese decât un băț de corn frumos încrustat. Feciorul s'a însurat și Nicuța, afară de un loc și casă, scrisese tot pe numele lui.

Ianuț se întoarcă mâncat de toate rețele. Vr'o jumătate de an bolii greu. Nu-i trebuia nici rachiu, nici tutun. Dar după ce se curățî de jeg, se puse și mai cu sete pe băutura.

Indemnată de băiat și de noră, Nicuța făcu pară pentru despărțenie. Da' bine știu că nu se va despărți. S'a obișnuit cu răul și nu mai poate trăi fără el.

Ascultam povestea rubedenii mele și mă gândeam cu desgust la neputințele firii omenești. Toată ziua am simțit un gust amar. Apoi am uitat întreagă povestea Nicuții. O suferință mai mult sau mai puțin în lume, ce însemnătate poate avea?

După vr'o patru săptămâni trebuia să părăsesc satul. Așteptam, la gară, sosirea trenului, într'un orașel vecin. Mă plimbam pe peron, cu gândurile împrăstiate, când o bătrânică cu obraji plini de părăiașe, cu ochii cufundați în cap, mici și plini de licăririi, se apropie de mine.

— Să nu fie cu supărare, domnule, nu ești dumneata domnul Vasilică dela noi?

— Eu sunt.

— Nu te mai cunoșteam bine. Numai după mers dădeam cu socoteala că ești dumneata. Am auzit că ai fost pe la noi prin sat. Nu te-am văzut. Dacă te vedeam, ți-aș fi cerut un sfat.

— Cere-mi-l acum.

— M'am băgat la despărțenie cu Ianuț, cu ticălosul acela de bețiv, că trebuie să-l ști dumneata.

— Ii știu Dumneata ești Nicuța?

— Eu, păcatele mele. Am luat *avocat*, și azi am *citafie*. Ce să fac: să mă duc, să nu mă duc? Să mă despart ori să nu mă despart?

Mi-am adus aminte de întreaga poveste a lui Ilarie, și început să-i vorbesc cu convingere pentru despărțenie. Așa un om trebuie lăsat să se pocăiască. Trebuie lăsat să crape! Nu-i vrednică și ea de un trai mai omenesc la bătrânețe!

Bătrânică mă ascultă, lăcrimă, dădea aprobător din cap, ofta și suspi-

MADRIGALUL

de SARMANUL KLOPŞTOCK

I

— „Aş putea să jur! Am toate motivele să cred că nu suntem departe de marginea prăpastiei, în care, în curând, va trebui să se prăbuşească sărmana noastră idilă! Am pândit din întineric, situaţiuni, gesturi, ba chiar demersuri meştesugite, din care am dedus că, Widmer are pe biurul lui particular, o scrisoare anonimă — ghi- lotina dragostei noastre — cea mai eloquentă şi mai patetică dovadă a în- gustimii de suflet şi a răsbunării a- mantului înlăturat!

— „Şi pentru asta m'ai prevenit că ar fi prudent să nu ne vedem în noaptea asta? Aşa dar: dragoste condiţio- nată de împrejurări vag tâlmăcite, sancţionată de o bănuială pe cât de stupidă pe atât de fadă, dusă la eşafod, de mârşevia unei ticăloase brute cu chip de om, anonimul care sucumbă cu ghiara în suflet, intoxicat de veni- nul geloziei, şi, din care a avut totuşi puţinţa, în spasmurile agoniei, să stre- coare un strop, pe biurul soţului ino- cent.

— „Ah! pentru numele lui Dumne- zeu, Thérèse, dar am dovada unei în- tregi serii de peripeţii, din care reese clar, mârşevia hiletului albastru! Za- darnic m'am trudit aşeară, după ce fă- cuse plata oamenilor, în biurul san- ctierului, să-i storc aluziuni, din care se pot deduce, cel puţin aparent, pro- venienţa stării lui abătute.

— „A mototolit hârtia în buzunar, şi m'a expedit milităreşte în comptoir.

— Si Raul Mihael, secretarul oţelărilor „Widmer & Leist“, sfârşind brusc dialo- gul acesta care ar fi prelungit inutil e- pidemia dezesperării, se surghini, cu cheia, în vizuina lui de meditaţii, lăsând pe Thérèse pradă celor mai atroce pre- zumpţii, cari, din nefericire pentru a- mândoi, aveau mai mult menirea să în- năbuşe de-apurarea amicul lor incurabil, decât aceia a îndepărtării friguri- lor bănuelii! Nu mai puţin un fior de groază — care aşază brusc în sufletul ei o îndoială asupra sincerităţii argumen- tării adusă de Raul, pentru amânarea obicinuitei lor întâlniri — făcu să do- boare, într-o înfrângere sufocantă, toată semeţia Thérèsei, edificând-o netăgăduit că, această atitudine a amantului avea la bază hotărîrea fermă de a suprima

întrevederile culpabile şi a se pune, ast- fel, capăt amorului lor ascuns. Dar, în- tr'un timp, Raul auzi sgomot la uşe. Bucătăreasa care îşi concediase şi ea soldatul, aşază pe masa lui o scrisoare închisă, sigilată, şi o foaie de hârtie de culoarea aceeaia pe care Raul o zărise strecurându-se în ajun, în mâna lui Widmer, odată cu zierele de seară. Această nesocotită îl incremeni. Din ea se desprindea exuberanţa unei pasiuni bolnave, împinsă până la catastrofa pră- buşării ei însăşi şi în care Raul vedea pierderea secretariatului, în cazul când scopul pus la cale cu plicul cel închis şi cu şuviţa de hârtie, nu ar fi triumfat!

Şi Raul citi îngrozit:

— „De ce m'a îndepărtat cu atâta u- surinţă, pretextând o prevenire a lui „Widmer contra-ne? Şubred argument pentru a fi la adăpostul unui eventual cataclism!

— „Ah! ce neîndemănată am fost, când am tras din sufletul său pumna- lul îndoelii! Trebuia să-l mai las încă, bine înfipt, şi încă mult departe de i- nima şi slăbiciunea mea. Fără îndo- ială, ca un mironosit ce eşti, ai simţit căderea mea definitivă, şi, acum, să- tul de sinceritatea mea, te pregăteşti să fugi, lăsându-mi obligaţia de a lup- ta pentru amândoi! Este laş ceea ce faci! Ei bine, da, voi lupta şi, în ziua când voi isbuti, îţi voi cădea din nou la picioare ca o proastă şi atunci voi sti să răscumpăr toată durerea şi toată îndoiala trecutului. Dar află că de data aceea nu mi vei mai scăpa. Vei fi al meu, alături de Widmer! Totuşi, tre- buie să te pun la o grea încercare! A- jută-mă în lupta ce mi-am impus pen- tru fericirea amândurora şi atunci, după izbândă, fructele succesului sa- vorându-le împreună, parfumul lor să ne adoarmă de veci!

„Ei bine, Raul al meu fricos, tu eşti sortit, în numele dragostei noastre, să ticluieşti „adevărate scrisoare anonimă“, pentru a spulbera, astfel, toate bănu- elile în cazul când, într-adevăr, Wid- mer ar purta în vestonul lui o astfel de scrisoare şi cu care ar pândi con- firmarea ticăloşiei. Pe bucată de hârtie ce însoţeşte scrisoarea — hârtie de cu- loarea aceeaia a corespondenţei pe care adversarul tău de moarte Leist, mi-a aşternut „romanul“ dragostei ce-mi nu- treea, tot fără... ştirea lui Widmer (!) şi pe care i-am îngenunchiat-o, culoa- re identică cu aceea a terfogolului pri- mit de Widmer cu zierele de seară şi a cărei citire îi adusese în pomete palidi- tatea craniului — vei scri, cu litere o- ribil mutilate:

DOAMNA,

„Toată mişcarea întregii de. fiinţe vă este, clipă cu clipă, scrutată şi înd- jung urmărită. Dacă mai credeţi în „creo umbră de adoraţiune din parte-mi pentru dv., vă sfătuesc să luaţi dispozi- ţiuni pentru concedierea secretarului soţului dv. Lucrând în acest sens, su- veranul dv. sufletesc va deduce în mod logic, că prevenirea, ce i-a fost remisă sub forma odiosă a anonimului, a fost gestul unui isgonit din graţiile ca- sei „Widmer & Leist“, iar rezultatul fatal va fi acela, că vălul îndoelii se va risipi cu furia unui val spart!“

„Ai înţeles speriosule? Observi la o disgraţios procedeu am recurs în scri- pul de a minţi mai departe o căznicie pătată de o dragoste de care te îndo- ieşti? Şi asta numai pentru împrej- pătarea că vâpseaua terfeloagelor în- Leist a coincis la culoare cu aceea a scrisoarei, pretinsă anonimă, şi care te-a vărat în refugiu tău morocănos şi tănesc, şi din care, pentru ca să te scot, trebuie să lupt aprig, până la o nouă anonimă şi care sper că e pe drum! Astfel înarmată, mă voi prezin- ta lui Widmer, extrem de... abătută, re- miţându-i scrisoarea pe care mi-a fă- cut-o grădinarul din legătura lui soioasă — o legătură în care se hotăra pră- buşirea unei căsnicii de un sfert de veac şi se reclădea o idilă pe ruinele ei!“

În timpul acesta, un tril delirant şi privighetoare înamorată de creştelele u- nor pini gigantici, cari scriau zig-zaguri de oţel pe o geană de cer şi care îşi căs- ta cronometric tubierea la aceeaşi of- sfăşia văzduhul, incremenind puţin rămaşi în stuf şi... condeii în mî- Theresei, care abea putu sfârşi:

„Întoarce-te apoi într'un târziu, cu atitudine de îndepărtare, de obosea- lenţenată, având aerul că vii după un drum lung şi nefolositor, bălăc- Ńaş, în nestire, şi că tot ce s'ar putea petrece în casa asta, te interesează în- atât cât şi noroiul adus de cismele tă- care au călcat, în lung şi în lat, pe drum. Opreşte-te apoi în poartă, cu a- rul înfinităi deprimări şi fixează-ţi a- tent auzul spre creasta pinilor. Dacă în aceea oră prin efectul unei divine co- cidenţe, pusă la cale de cel ce se se- că ştie, aude şi vede toate, privigheto- rea va trimite cerului ca un „madrige- l de izbândă trilul ei de amor, vei şti jos, în casele îndoliate de grozăvia „adevăratei scrisori anonime“, totul în- sfârşit cu bine; iar eu, reculeasă şi înviorată, voi amesteca în expansi- onă privighetoarei, toată volubilitatea mă- driei şi slava reuşirii noastre.

„Anoi, vei intra în casă, păstrând în- tuşi un aer de îndobitocire!“

„Dacă însă, tot la aceiaşi oră se înalţă în schimb, anevoios şi simiş- spre pini de oţel, caţofana cea belugă şi căreia îi voi deslega cu helciugă- rebelele sale captivităţi — ca una ce şti, auzi şi vede toate — vei afla jos, în casele îndoliate de grozăvia „leiaşi „adevărate scrisori anonime“, lăsat pentru totdeauna vălul pră- brei, iar eu părăsită de puteri, voi amesteca, în croncăntul acelei cucu- toată resemnarea şi înfrigurarea a- parabilei pierderi.

Iar tu nu vei mai intra în casă!“

II

na. Mă gândeam: i-am vorbit la inimă, o să se despartă de beţiv.

Când îmi isprăvii toate argumentele, Nicuţa îşi potrivea traista în spate, îşi dresse glasul şi mă întrebă:

— Cât să fie ceasul?

— Aproape unsprezece.

— Vai de mine, zise ea speriată, şi eu la unsprezece trebuie să fiu la avocat! Aşa mi-a spus: dacă nu vrei să te desparti, când îi căpăta pecetea vii la mine şi mi plăteşti două mii de lei de cheltuială, şi stric ce am făcut până acum. Altfel, dau drumul hârtiilor... Iacă, am adus banii şi mă grăbesc să-i dau. Mai rămâi cu sănătate şi d-la domnule Vasiliuc!

Şi, dând din coate, se strecură prin înghesuiala de pe peron spre eşire.

I. AGARBICEANU

crimi — înjosea, în mod hidos, conduita
aceei Widmer.

Îndoiala asta chinuitoare tindea să a-
scrie „tuturor” ticăloșia anonimului,
de carece această cădere morală, ne-
șteptată, a primului coasociat din fir-
ma invidiată, făcea deliciul tuturor! De
cât, chiar dacă vre-un eventual rezul-
tat îmbucurător, ce ar fi reușit dintr-o
achetă, ar fi confirmat murdăria care
se așezase de-acurmezișul fericii lui,

Olga, camarista, care-i cunoștea toate
mărunțișurile afacerilor și ale suflete-
lor, nu era prea departe de
și aceste spuse în taină, sie-și,
ca o palidă consolare, nu aveau alt rost
decât să-i mărească chinul, din moment
ce dulciul nu întârzie să apară într-o
pozitivitate de tranșe cu Olga și între
eventuala nevinovăție a Thérèse! Mai
dearte reflecta chiar dacă nu ar fi
fost prudent să-și înăbușe mânia, re-
nunțând a mai lua vre-un interogator
de la Widmer și adunându-și toate puter-
ile unei resemnări de invidiat, să ur-
mărească cu tenacitate, momentul unei
surprinderi, pentru a strivi în patul co-
muni pe ambii complici! Un moment,
ceea îi surâse: ba chiar o studiu în a-
șteptant, așintindu-și privirea încă înlă-
crimată, spre lama de tăiat filele, care
le făcea, într-un fulger scurt, mapa de pe
bancă. Dar renunță subit, întrezărind
măsternirea jurătorilor. Să o alunge, e-
fectul ar fi fost priincios trădătorului,
care nu ar fi întârziat să o urce în
sânșandra lui de excroc ambulant, ali-
mentându-o cu minciuni și expediente. În
acest caz se gândea că ar trece de im-
punit și învinuit chiar de lipsa de curaj
a unei răsbunări, oricare ar fi fost ea!
Pe ce totu era subordonat temeiniciei
scrilor anonime! Atunci care ar fi fost
scopul controlului? O tentativă de
curiositate, în sensul unei anchete fătise,
unde greș, epilogul ar fi fost mai crud,
indul și gelos, iar tănuitorii ar fi
bucurati de două ori în aceeași cauză!
În epusul unor astfel de frământări
și simptome de înfrângeri odioase sau
necesare înviorătoare, se ivi pe nea-
șteptate Thérèse, înarmată cu cea de a
doua anonimă, care avea să zdro-
cească... „calomnia”.

— Tine Jean, cea mai ticăloasă în-
ținareală dintre toate ticăloșiile omenii.
Sper că cu aceasta se va pune ca-
pătul ori căru fel de băneli și cari ar
trebuie să aducă învinuirii pe nedrept.
Dar, mai întâi de toate trebuie să înlă-
crim din șantier, fără nici o întârziere,
pe Raul așa al d-tale, parvenitul acesta
ce a împuiat oțelăriile cu protecția
statului.

Și Thérèse dete drumul acestui prim
pas de indignare falsă, pentru a nu
în timpul soțului să izbucnească, ren-
unțând astfel să tempereze oarecum mânia
coasociatului firmei „Widmer & Leist”,
când lui, Jean ascultă această în-
viorare prefăcută, stupefiat, cu o buză
pe o nouă anonimă în jos, ceia ce
curaja profund pe întrerupătoarea
acestei Pupă această atitudine, de un
cât dureros, Thérèse patu să se edi-
ce că într-adevăr, între ziare se trecu-
re... o anonimă albastră” și că bănu-
l lui Raul n'a fost lipsită de temeii.

Și pe dată un suspin pedant, de ad-
scripșune pentru amantul „perverzător”
lămură adânc, dându-i un curaj stra-
dă să-și respice teama și turburarea,
într-un timp Jean, aducând în palmă
de a doua scrisoare anonimă și înlă-
crim la buza din mișcarea de letar-
te care i-o fixase nedumerirea și
ceea observă, mai înmărmurit ca la

inceput, batjocura în toată goliciunea,
reliefându-se netăgăduit din culoarea
hârtiei care era acelaș ca și a terfelogu-
lui pe care se ticluise „denunțul adul-
terului”.

Apoi, mai era flagranta contradicție
care se așeză între cele două bilete, fău-
rite de unul și acelaș calomniator, cea
ce de data asta afundă pe Jean într-o
infinită nedumerire!

— „Dar toți își bat joc de mine, în-
tr-un mod sălbatec, izbucni patronul lui
Raul, sfășind, în mii de petice, hârtia
celeii dintâi anonime!

— „În orice caz, interveni cu lașitate
Thérèse, ori cari ar fi demersurile ce voi
lua și în care nu mă voi amesteca cel
de căpetenie este acela al îndepărtării
lui Raul fiind în joc numele și cinstea
mea! Apoi, adăugă cu toată perfidia
hoțului strecurat ca prin minune de răs-
punderea furtișagului.

— „Se prea poate însă, să avem de a-
face cu un inocent și aceasta însă nu ex-
clude întru nimic cauza dezonoarei în
care mă afundă prezența lui pe șantier.
Eu cea dintâi am citit această ticăloasă
scrisoare și nu am ezitat o clipă să cred,
că nu vei hotărî de îndată îndepărtarea
din casă a unuia din noi doi, bănuții!?”

— „Cum văd, optezi pentru un scandal
în toată regula, în vreme ce eu mă tru-
desc să-l înăbuș; te potesc deocamdată
să-ți păstrezi toată indiferența față de
acest intrus, care, la drept vorbind, nu
are altă vină decât aceea a băneliilor
pizmașilor mei și ai lui! Este drept, —
continuă Jean, cu oarecare scădere a
mâniei în glas, — care femeie din socie-
tatea noastră nu a fost asediată cu scri-
sori de amor din partea coasociatului
meu; voesc să vorbesc de Leist. Spre el
mi-am îndreptat dela un timp băneliile,
la dracu! de ce toată năpasta asta pe
capul lui Raul? Mă prind chiar că nu
s-a știut să-ți ofere și tic platonicismul
lui.

— Să lăsăm pe acest eroic letroman!

— „Adu-mi aci scrisorile — izbucni
Jean, ridicând sprâncenele și lăsând
plămii, așa fel strâși, încât i se du-
blau falangele.

— Dar nu vei dizolva firma, care ne-a
adus toată prosperarea menajului, pen-
tru gustul unui maniac și care nu are
nimic comun cu neobrăzatul care ne
bombardează în scopul unui stupid a-
muzament, cu terfeloge anonime!

Din camera de fumat, în care Jean a
sburat, lăsând distanțe de câte trei patru
trepte, Thérèse putu distinge, clar, trăz-
netul unui pumn din cei doi, înceștați
mai adineaori pe cusătura pantalonilor
celui care se făcu deodată nevăzut, lo-
vind, despicând, spărgând. Un sertar
sări în aer, în vreme ce pe covor se
pogori o spuță de fluturași de... hârtie
albastră și pe aripioarele cărora se ofi-
lise toată dragostea componentului fir-
mei „Widmer & Leist”, nutrită de vre-
muri, înasuns, soției coasociatului său.

— „Până și azi nu se abține de a
nu-mi stercura din timp în timp, spicuirii
din romanele pe care le cumpără, pen-
tru a avea de unde fura, momindu-și
raivul său amor, mormăi Thérèse către
Jean, care se apropia scos din minți, cu
un pumn de scrisori albastre.

— „Dumnezeule! răcni Jean, maxi-
mum de ticăloșie eșit din făgășul închi-
puiții omeniești: nu mai poate fi vorba
de nici o îndoială, Insipida epopee amo-
roasă a lui Leist, răvășită anost, pe a-
celași hârtie a cărei imbecilă culoare,
un moment în urmă, mă înnebunea, repu-
ne pe sârmanul Raul în lumina lui de
devotament și de cinste! Sceleratul!

— „Dar vai! scumpul meu Jean, cum
iei o hotărîre de revanșă, așa în pripă
fără dovezi îndeajuns, pentru a jigni o
inocență, și cu ea și fama unei firme?”

„A abordă în felul acesta pe domnul
Leist, pe o chestiune atât de dificilă,
care înainte de toate lovește direct în o-
noarea mea, însemnează că ai dat peste
un adulter moral și pe care, în interesul
firmei, l'ai cocoloșit o bună parte de
timp. Un singur lucru ar fi de făcut.
să mă zdrobești într-o clipă, dacă, lângă
pecheșelul d-lui Leist, s'ar fi găsit în a-
celași sertar și dovada acceptării din
parte-mi a nesăbuitului său amor!

Jean rămase buimăcit printre rându-
rile de mușcate roșii, cari ghirlantau pe-
ronul grădini cu o părtie de jar, luând,
parcă, într-ascuns, hotărâri drastice,
dar a căror șubrezenie, îi trăda de îndă-
tă chiniurile îndoelii, în vreme ce Thér-
rèse, simulând îngrijorarea deranjului
și a spărturilor de la etaj, alergă în-
tr-acolo. Broaștele și încuitorile, cu gin-
gășele lor baso-reliefuri aurite, fuseseră
svărlite în aer, cu fundulițele lor roz.
Și în timp ce aduna toată podoaba asta
drăgălașe, redusă la mușoroaie mici de
aur, și care măreau valoarea desenuri-
lor de pe covor, Thérèse își zicea, cu o
voluptate orgolioasă: iată dar, dezastrul
devotamentului meu nebul; fi-va oare
Raul demn de el? Fără îndoială, ași fi
fost zdrobită dacă întâmplarea m'ar fi a-
șezat între furia lui Jean și rezistența
sertarelor! Ingratii!

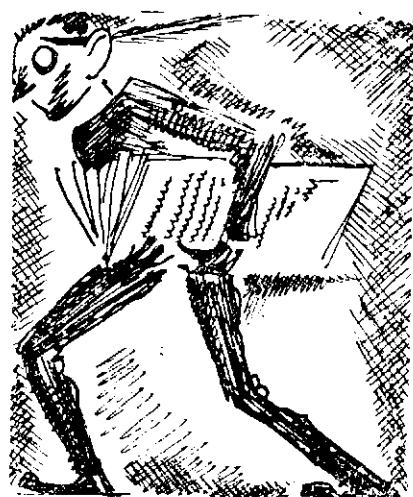
— „N'am hotărît încă nimic, putu să
îngâne Jean în momentul când Thérèse
se apropia furioasă, cu poala plină de
mărunțișurile splendidelor mobile!

— „Cu toate acestea, adăugă Thérèse
înținzând spre Jean puzderia de fir-
mituri scumpe, nu-mi fac nici de cum
o glorie din răbdarea și umilința ce am
îndurat, cu atât mai mult cu cât eram
pe punctul de a cădea în zvârcolirile
unei remuscări pentru victima netrebni-
ciilor unui nemernic de anonim, care a-
vea să mănească inocența unui devotat
al d-tale; — voesc să vorbesc de Raul!

— La dracu! cât p'aci să cer tribuna-
lului comercial, dizolvarea firmei, în-
cheiă Jean cu o satisfacție dobitocească!

În timpul acesta, un tril delirant de
vivighețoare, înamorată de creștele
unor pini gigantice, cari scriau zig-zag-
uri de oțel pe o geană de cer și care își
cânta cronometric iubirea, la același
cră, sfășia văzduhul, încrămenind pușo-
rni rămași în stuf!

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

INTR'O DIMINEAȚĂ, LA ARGEȘ

— SCRISOARE —

de NIC. GRECU

Dimineața aceea de Februarie, senină ca o primăvară, mi-a rămas în suflet, așa cum era atunci: limpede, că parcă cineva zidise pământul în cristal și scânteeatoare de ai fi crezut că cerul revărsase pe văile lumi, toată bogăția lui de lumină.

Hotarele de sus ale nălțimilor se depărtau zi cu zi. Coviltirul arcuit larg și sprijinit pe genele albe dela sfârșitul pământului începuse să se albăstrească. Zărilor înfloriseră, parcă, din straturi de argint și, până'n depărtări fulguiau funigeii de soare întinerit. Nimic nu mai rămăsese din iarna umedă. Cerul ei de plumb, care, cu câteva zile înainte atârna deasupra caselor orașului, se subțiasse ca o lamă de oțel și se ridicase sus. Înălțări, pe dealurile sub cari Argeșul își topia molcom lacrimile de ghiță, vâlcelele ingenunchiate își ridicau zi de zi, frunțile. Pădurea alunecase pe coaste, în vânt, împinsă de troene. Pe colnice se iviau, goale, petice de pământ arămiu. Picau stropi de aur în scrobul de marmură sub care amuțise grădina.

Ți mai aduci aminte ce ne imbia în dimineața aceea să stăm proptiți de ulucile palanului din fundul grădinii caselor lui Damian, știi, acolo, unde, cu multă vreme înainte trăise maestrul Odorescu? Grădina părea o imensă galerie de tablouri. Pomii erau flori sedefii, crescute într'un câmp de marmură. Și brazii! Ți mai aduci aminte brazii cari împăduriau, vara, vâlceaua pitisurilor noastre!... Se prefăcuseră ca 'ntr'un basm, pomi de Crăciun, în cari, printre zogrăvelile iernii licăreau daruri de ghiță din bunătața soarelui. Nucul, moș bătrân, alb tot, sfătos, blând. Doar chiocul dinspre oraș mai păstra umbrele amuzurilor din vara prieteniei cu Dorina cea sprintenă ca o căprioară, cu Vioreca, șireată și răutăcioasă la joc, și cu Melania, micuța cu ochi negri, cea bună și cuminte. Și, — dacă n'ai uitat, prieten drag, — cu miss, vieneză englezită, îmbătrânită târziu, frumoasă pe vremuri, din câte arăta, cea îngăduitoare la joc, și 'ntelegătoare în dragostile noastre copilărești, cea cu o viață, pe cât de necunoscută, pe atât de indusătoare! Ai uitat tu serile cu cântece, cu jocul gălăgios de-a inelul, cu gajurile cele din porniri nevinovate, cu poveștile, cu poeziile!...

Sunase clopotul de intrare, când am plecat dela seroinar. Pe platoul burdușit de atâta bățaturire, în ceasurile libere, nu mai rămăsese nimeni. Se liniștise. Mingea de foot-ball, cu care noi nu ne jucam niciodată, zăcea sub bănci, în fundul cine știe cărei clase. Că atunci când vreunul din jucători vedea venind un profesor, se porniau cu toții postomol, cu ea în picioare, până ce unu mai boțogăș o nimeria cu istețime în ușa clasei și dintr'o lovitură o punea la respect, deadreptul în colțul din fund.

Noi plecam să începem altă școală. Ne întovărășisem fiindcă gândeam la fel. Nu ne împăcam cu viața de seminar și pace! Iezuitismul adecuat otrăvia firea noastră vioasă, muncită adesea de gând și prea svăpăiată câte odată. Ne plăceau nouă, studiile filosofice mai mult. Cât ne

ispitiseră întrebările despre Dumnezeu, despre creație, despre suflet! Și, frate, câtă turburare era în inimile noastre, când nimeni nu ne putea desemna „ne-cunoscutul”, ca să știm mult... ca să închinăm eroicului din noi „Adevărului Celui mare, pentru lume, pentru binele ei! Iar când, câte unul din dascălii cei buni, cari au trecut, din mila lui Dumnezeu, pe la Argeș, își deschidea sufletul ca o fereastră spre înaltele piscuri ale metafizicii, unde deslușiam pe Dumnezeu, noi rămâneam ceasuri întregi de vorbă, răzimați de teii din fundul curții de lângă rău și răscoleam mai departe taina existenței și a revelației, pânăce, târziu, clopotul ne chema la masă.

Așa ne-am înfrățit. Ne apropiase bogăția de spirit și distincția de suflet a latinistului Vasile Ionescu din Olt și vorba blândă, protecția părintească și înțelepciunea bunului părinte Duminică dela Jiblea

Și-așa suiserăm în grădina villei de lângă San-Nicora, acolo, unde avea să ne 'ntâmpine de-atâtea ori, zâmbetul de mamă al doamnei dela Argeș.

Dar cum am adus vorba despre moarte? Cine, în bogăția de lumină care indumezeia viața, a strecurat ideea înfricoșătoare a neființii? Ne svăcnea în suflete atâta îmbărbătare, că nimic, nicio, putere din lume, n'ar fi putut să dărime în noi, templul ridicat zilei viitoare.

Dincolo, pe celalt mal, morții sfredeliau pământul să iasă. Ii momia atâta lumină. Nu știi ce straniu ni s'a părut cimitirul atunci? Crucile, ingenunchiate pe mormanele de pământ, păreau că luptă să îngreuneze năvălirea celor de dedesupt...

În dimineața cu lumină vie, în care soarele biruise amorteala iernii, gândurile mari ne-au încălzit, deopetrivă, inimile. Ne aripase atâta lumină, ne deslețise de pământ, și geniul mistic al zilelor aveau să vină, furișat eteric în adânc, nepătruns din noi oglindea albureal ireal al atâtor visuri!

În marginea prăpastiei, pe care a pat-o de veacuri răul Târgului, în să răsărit și miazănoapte, agățați de cile palanului pornit în vale, când se dăduse soarele ca de două sulți și micșorați ca două puncte pe albul în culat, într'atât ni se destinseseră sufletele, că multă vreme n'am știut de ele.

În dusul gândului spre înfloriri de ne-am văzut peste ani și ani, ne-am curat neștiut, cum se bucură în să printr'un zâmbet, mititelul.

Cândva, am tresărit Pe fața ta mea, prieten drag, a licărit, timida, mina nădejdei pentru mai târziu.

Deasupra orașului se ridica, în să cuvântarea de lumină, marea, cu cimitirului.

Căuta, vitreg, spre toate încercările menezii, din vale. Crucile de piatră, unele de lemn, lăcrimau însuflețiri de stre tinerești.

Ți mai aduci aminte? Un fașăit gemat de sub ingenunchierea palanului s'a răvășit în larguri. În vale se curau strășinile. Potopia atâta soare cimitirul, că în destinderea noastră, în colo de hotarele cărnii, am plătit dărniceii pentru cei de supt pământ. Boabe mari de lacrimi...

La ce folosia atâta lumină morții

Matei Millo la 60 de ani

...in Baba-Hârca

CRITICA LITERARA

LIPSA DE SOLIDARITATE INTRE SCRITORII

Cățiva pseudoscriitori și intruși, intrați pe porțile doasnice în literatură sau prin canalele conacelor literare, servind pe negustorii de literatură sau pe profesorii uzurpatori ai unor titluri ce nu le merită — imbroșcă sudălmii și ociri, ori de câte ori văd să se pun bazele unei lucrări serioase sau unei publicații par românești. Șacali sau blasfematori legitimați în scriitori români, apărători ai tuturor nișelilor naționale, răspânditori de pornografii sau profeti de defetism, — cei cari fac penegriculul trădătorilor de patrie sau inamicilor acestei țări, — se reped cu furie nebotoilită, crezând că pollicul nu-i cunoaște, sau că varea felinarului instituției nu este destul de vizibilă pentru a arăta destinația bealului.

Din principiu, nu răspundem. Credem că între oamenii de aceeași profesie trebuie să existe o margine de bună cuviință sau raporturi civilizate dela om la om. Din moment ce ai primit să faci parte dintr-o breaslă, să fii membru într-o societate de scriitori sau gazetari, ți se impun anumite obligații morale. Fiecare societate de acest fel are câte un juru de onoare ce judecă, cu obiectivitate și amicitie, cazurile suspecte sau diferendele dintre colegi.

Dar, sub masca anonimului și a lipsei de a reacționa, insultătorii de profesie cred că pot opera, fără a-și primi răsplata.

Dar publicul care plătește cere activitate și muncă pozitivă. Vrea să aibă echivalențial a ceea ce plătește, iar noi trebuie să avem în vedere că suntem în țara noastră, ca doi birjari cari se gratifică pe stradă cu grațiozități cunoscute, și că nu au dreptul să răspundă, cu o anumită tăcere, la întrebări de informatori obiectivi, de educatori ai tinerimii și ai publicului și când scriem trebuie să îmbrăcăm colajurile cuviinței, respectului de om și de altul.

Arta și literatura nu sunt un maidan, unde orice javră poate să-și facă mentelă fără a primi corecțiunea cuvenită.

Introducerea metodelor occidentale în polemici, măsura în expresii, când o vorba de chestiuni personale — este o necesitate inexorabilă.

Mijloace turcești, perfidii asiatice, atitudini meschine ce nu compromit decât pe acela care le scrie, trebuie evitate și condamnate.

De altfel suntem convinși, că toată lumea la noi începe să reacționeze contra anumitor atitudini indoelice, contra inușelilor fără rost, contra cuvintelor exotice. Din această reacțiune va porni adevăratul curent de purificare. Fițiucile de injurături și șantaj se răresc și dispare. Cei obișnuți să-și creeze o meserie în atacurile nedrepte și injurioase au pe la periferia literaturii și gazetăriei, chiar, se poate, în afară de cercurile preocupărilor serioase în publicistică și artă.

È un semn al timpului.

Atmosfera de ură între scriitori, de neîncredere, de „țigănie” a îndepărtat puțin cîștii dela literatura națională.

È momentul stabilirii unui armistițiu

până la pacea generală și indispensabilă. Nu este destul că fiecare din cei cari țin un condei în mână nu primesc nici zece la sută din echivalentul material al efortului lor? Fiecare din noi a trecut printr-o perioadă de apostolat în artă, cu sacrificii mari și nerăsplătite, până la moarte — în afară de vreo cățiva mai norocoși — un scriitor nu este sigur pe ziua de mâine, iar opera lui nici măcar publicată sau răspândită.

Pescutorii în apă turbure trebuie să lătureți. Grație neunirii, învrăjbirii dintre scriitori, profesorii de multe ori fără un talent de seamă și fără preocupări de artă, își fac treburile pe spinarea celor ce suferă și se sacrifică.

Edituri și particulari, cari scot azi o foale, fac sacrificii materiale; cei cari scriu se jertfesc mai mult Molohului timpurilor noastre.

De aceea menținerea unor raporturi de colaborare, fiecare în sensul său și cu concepția sa se impune. Noi considerăm acest lucru ca o profesie de credință dela începutul carierei noastre.

De altfel cei cari vor trece de regulile profesiei lor, se exclud ei înșiși din Partas, ca și asinul nepoftit în lăcașul celor nouă Muze.

ION OJOG:

„Pridvoare“

(București, 1929)

Un poet care se caută, care s'a aflat în câteva poezii din cele mai reușite ale tinerilor de azi, dar care nu s'a lepădat de moda versurilor imperfecte și decedente.

Are viziuni de imagini clare:

*Din sterpe stânci, spre ea, Pan se îndrumă
Pe când în largul cu clătiri de grâne,
În, pescărușii trec, cu-uripi de spumă.*

Ca bucăți reușite se prezintă „Vrăjitoarea”, „Imprimăvărare”, „Sonet ușor”, „Aps de iarnă” (cu imperfecțiuni de ritm) etc.

Cităm ca model:

*Cântă... Sîn selenara fulgurire
Iarins de sara caldă parfumată —
Porni, ușor, simțirea torturată
În lieduri fermecate să-și respire.*

*Cântă... Au ce Printesă exilată,
Maestre, plânge n altă tânguire?
Căci liedul tîu e ploaie de sufire
Pe-un golf cu apă n totuși încercată...*

*Au ce dureri de-apururi vinovate,
De sub arcuș, zbor, prins-au ca să iec,
Să n'afigă n clar noi astre sângerate?*

*Cântă, încins, de-a lunii cureubee...
Si sub gemuța bolții instolate
Fărca — întâiul plâns de femece...*

GALLIA (Revue d'études françaises), sub direcția d-lui profesor N. Șerban, Iași, editată de Cercul „Jules Michelet”, str. Buzdugan, Nr. 2.

În introducere, d prof. Șerban scrie: „Franța este iubită în România. Lim-

ba și literatura sa figurează în programele tuturor școlilor cari se suprapun învățământului elementar. Nu i se poate atribui această preferință numai originii latine comune sau frățici de arme (Italienii au aceeași titlu la dragostea noastră și totuși influența lor intelectuală este nulă în România), dar mai ales, superiorității literaturii franceze. Claritatea sa, marele număr de idoi generale ce le răscolește, cazurile de conștiință ce le studiază și grija sa pentru conștiință o fac mai instructivă și frumoasă ca ori care altă. Clasicismul său ne învață ordine, echilibru, cuminenie și noblețe; marii săi cugetători ai secolului al opt-sprezecelea ne învață marile principii cari sunt baza societăților moderne: toleranță, justiție, egalitate; romantismul său exaltă frumusețea sentimentului și predică frăție; operele sale moderne, — sinteza unei lungi sfortări naționale, a literaturilor străine și științelor, — crează mediul social necesar muncii colective și un ideal de frumusețe conform cu tendințele actuale.

Literaturile celorlalte popoare posedă fiecare mari genii, frumoase opere: nici una, însă, nu prezintă acest ansamblu armonios și gigantic care dă literaturii franceze o valoare didactică unică. Ea completează, în mod minunat, învățarea elenei și latinei, poate chiar să o înlocuiască cu succes, pentru că oferă un clasicism trecut prin sîta sensibilității moderne, și, de aci, mai ușor de asimilat. Iată principalul motiv pentru care popoarele tinere o preferă oricărei alte limbi.

Mai departe, după această magistrală expunere — d. prof. Șerban arată necesitatea pentru România de a învăța franceza, pentru marile lor interese naționale, pentru îmbogățirea cunoștințelor lor și pentru valoarea ei față de minorități.

Gallia se va ocupa cu răspândirea culturii și literaturii franceze în România, cu traducere de autori români în franceză, etc.

Generalul Berthelot trimite o scrisoare de încurajare directorului revistei pentru că „ceea ce se petrece în România mă interesează mereu și, printre căteva amintiri de tristețe și doliu, momentele de glorie însă apar tot mai strălucitoare. Sederea mea la Iași, în 1917, va rămâne întotdeauna în memoira mea.”

D. Dan A. Bădărău publică un interesant studiu asupra „României și romanului francez contemporan”.

Interesante și sugestive constatări și descrieri asupra „Mănăstirii Sucevița”, datorite d-lui profesor O. Tafrali. Studiu al d-lui Virgile Pinot „Mademoiselle de Lespinasse et Alfred de Musset”, — articol al d-lui prof. Popovici asupra lui Emile Picard.

Frumoase traduceri din Eminescu ale d-lui prof. Șerban, recenzii, scrisori, etc.

Recomandăm cu căldură revista publicului cititor.

ION FOTI

A apărut volumul de proză: „INSEM-NĂRI DIN TIMPUL OCUPAȚIEI GERMANE” de Pia Alimănișteanu.

Prețul 100 lei.

T e a t r u

cronica dramatică

TEATRUL NAȚIONAL

„HAMLET“, cu d. Gh. Calboreanu

D. Liviu Rebreanu, directorul Teatrului Național, înțelegând ca și predecesorii săi, că elementul tânăr este viitorul și nădejdea de mâine a teatrului, a căutat să-l încurajeze în limitele posibilității. D-sa a rupt-o cu trecutul, — cu acel trecut mai îndepărtat când elementele tinere răzbeau cu mare greutate, sau cădeau învinse în lupta ce se dădea. Domnia sa

LIVIU REBREANU

a observat această lacună și a încurajat actorii tineri și merituosi, punându-i să dubleze, ca astfel să-și valorifice fiecare calitățile și să-și fixeze și genul.

E o măsură înțeleaptă care face ciuste unui director de teatru.

D-nul Liviu Rebreanu care este și un distins dramaturg și a trăit mult printre actori, a observat toate lipsurile și a căutat să le înlăture ocrotind actorii tineri și astfel dând la iveală elemente cari fac fală teatrului. Negreșit, a întâmpinat și mici decepții, greșind cu unii cari n'au corespuns tocmai, așteptărilor sale.

Dintre actorii tineri cari au dat dovada netăgăduită, de talent și putere de muncă, d-nul *Gh. Calboreanu*, este printre cei dintâi, pe care cu plăcere îl putem enumăra.

Hamlet-ul d-sale (precum și multe alte succese din anii trecuți) ne-a făcut să vedem în D-sa un adevărat slujitor al *Thaliei*; un actor cu o bogăție variată de resurse pentru teatru, înzestrat și cu o putere de muncă rară, însfârșit o speranță a teatrului românesc.

L'am văzut pe Calboreanu în „*Hamlet*“ în matineul de Duminiică. Era înconjurat numai de elementul tânăr al primei noastre scene. Mărturisesc aceasta m'a bucurat și-a fost stimulentele care m'a

hotărit să mă duc să văd spectacolul.

Din rolul titular atât de complicat și greu, — considerat ca o piatră de încercare a marilor talente, Calboreanu a creiat un „*Hamlet*“ al său personal, care este un om adevărat, un om întreg, care știe cine este și ce vrea și merge direct la țintă, întrebuintând toate mijloacele ca să și-o ajungă, făcând pe nebulul numai atunci când trebuie, neapărat. A muncit mult Calboreanu, a studiat serios și a interiorizat rolul, ținând să aibă nota lui personală, văzând în *Hamlet* nu un bolnav sau un nebun ci un om adevărat complex de durerea covârșitoare a pierderii tatălui său; un om care știe ce face, care suferă, se zbuțumă, atingând adesea cele mai culminante puncte ale durerii sufletului omenesc. Și Calboreanu a trecut ca un artist mare, prin toată gama variată a rolului. Scena în care *Ofelia* vine să-i înapoieze scrisorile, — a fost jucată magistral. Deasemenea și cea cu *Regina* (când îl cheamă la ea să-l dojenească) de un dramatism impresio-

GH. CALBOREANU

nant: numai suflet și nervi, încordare și simțire. Nimic de prisos: gest, intonații, joc de scenă, joc de figură; totul măsurat, bine nuanțat și colorat, — dicțiune impecabilă, joc natural, spontan și un glas de o frumusețe rară cu un timbru metalic, impresionant și cald, care-ți merge la suflet.

Calboreanu a plăcut și a învins și de data aceasta.

D-nul *Vojen* a fost rău distribuit în *Laert*. Nu e pentru D-sa acest rol. A fost o greșală sau o grabă? Organul D-sale îngust și voalat, lipsa de experiență, precum și unele stângăcii ale gestului au ratat scena cea mai mișcătoare, aceia a înmormântării *Ofeliei*, stricând efectele celorlalți interpreți.

In ultimul tablou însă (când se duce la lează) a fost ceva mai bine, totuși insuficient.

Emoționat și cu o vădită stângăcie în gest, d-nul *Soare* în rolul *Regelui*. D-sa părea plictisit, incurcat, se zorea să debiteze cât mai repede și mai uniform tabloul, ca și cum ar fi vroit să scape de povară ce-l copleșea. Totuși d-nul *Soare* are multe calități pentru teatru și în altele roluri va fi la locul său.

D-nul *Victor Antonescu*, și-a reluat vechiul succes al său, în rolul bătrânului *Polonius*.

Degajat, măsurat, corect, d-nul *Theodor* în *Horatius*

SOARE Z. SOARE

D-na *Eugenia Ciucurescu* a fost o gină adevărată, adică așa cum a fost întotdeauna acest rol care-i convine.

D-ra *Dorina Demetrescu* a făcut eforturi să joace *Ofelia*. Laudă D-sa! Dar, n'a reușit de cât în parte. Se vede nebulenie, a fost jucată slab, anem. A avut totuși și momente bune și care care gingășie.

In rolul actorului D-nul *Polizu* a avut vedit încă odată bune dispozițiuni pentru această carieră.

In rolul primului gropar d-nul *Ion Sălcău*, cu minunatele-i resurse a creiat un tip hazliu și plin de pitoresc. A plăcut mult și a fost răsplătit cu numeroase aplauze.

In notă d-nul *Romano* în al II-lea gropar.

D-nii *Ulmeni*, *Ștefănescu*, *Nicolae*, au contribuit la succesul ansamblului.

Ceilalți interpreți sub nivel. Decorurile admirabile. Pauzele din antractele aproape reduse.

Toate laudele d-lui *Soare Z. Soare* care ne-a scăpat de plictiseala antracitelor.

GEORGE SCRIOȘTEANU

plastica

SALONUL OFICIAL: SCULPTURA

Contribuția sculptorilor noștri la Salonul Oficial, foarte redusă din punct de vedere cantitativ, n'a fost mai fericită din punct de vedere calitativ.

Se zice însă, că datorită cronicarului e să informeze cititorii chiar atunci când pentru ticluirea paginei, care-i așază rândurile, materialul destinat să fie obiectul discuțiunii critice, se prezintă în astfel de condițiuni încât pentru omul de rând ar fi un prilej de gratitudine să rămâie neserisă.

Dar pentru că poate nu e tocmai cazul sculpturii dela salon, iar pe de altă parte nu vrem să contribuim la discreditul complet al juriului — lăsând acestei instanțe de consacrare exclusivitate unei operațiuni de care s'a dovedit perfect pregătit și fără vr'un concurs din afară — ne vom ocupa de „arta statuară” adăpostită sub aripa ocrotitoare a Ministerului artelor, căutând să-i pătrundem intențiunile cele mai bune, cari dacă se scuză întotdeauna rezultatul final.

mii, înainte d'a cunoaște peticul de pământ de sub călcăie.

Aș zice, pentru cei ce vor să mă înțeleagă: pentru cei cari disprețuesc achizițiile studiului laborios și chinuitor în serviciul talentului: eu vă admir statura,

acest nud și-ar evidenția în chip insuportabil scăderile. Altfel sunt de remarcate căutări de liniște și armonie de mase, Paciuera D. „Himeră”. Iar „Himeră”! Să fie aceeași dela premiul național care obsedează imaginația artistului? Aceiaș

FLORENȚA PRETORIAN:
Natură moartă

existase totuș apreciable circumstanțe atenuante, lăsând în sarcina viitorului — mare și tainic depozitar de speranțe al tuturor — grija d'a justifica la noi pe acelea înscrise în avânturile noastre de glorie ale sculpturii din șoseaua Kiselevici în anul 1929.

Prințului principiului admis că în artă să te prezinți nou și personal, să-ți însemnezi numele pe rășină glorioasă al posterității, în mod fiabil, numele cele mai proaspete se înșiră în prezintările cele mai noi și mai strălucite croindu-și drumul cu secură prin zărilor în serie printre consacările dela catalogate cu un ceas mai târziu.

Le pasionant pentru parteneri, așezat pentru spectatori și n'are decât un singur: aceste noutăți sunt în majoritatea lor vechi, vechi ca începuturile artelor mai bine zis, ca primul păcat să-și ispășească sufletul omenesc să știe să învețe și să vadă la capătul lu-

văd că aveți mușchi de oțel și sulețe de panteră, că, într'un cuvânt, aveți toată vigoarea să treceți înot fluviul unde apa e mai largă, dar cu mica rezervă... să știți înota.

Câteva din lucrările cari rețin atenția: *Irina Codreanu*: un cap de „Chinezoiacă” mare bibelou de o formă simpatică prin simplitatea planurilor și armonia curbelor. E de sigur foarte sintetic.

Baraschi C. „Nud” cu un tors mic, inexpressiv pe restul ansamblului cantitativ, greoi și moale. Femeia n'ar putea sta pe picioarele fără oase dacă ar încerca să se scoale din poza prescrisă de artist. Și transpus în mărime naturală

N. N. TONITZA: „Studiu”

jucrie simpatică pe care artistul afectează s'o ia în serios.

Fekete Iosif. „Diana”. Compusă ornamental pe o simetrie perfect geometrică, plăcut echilibrată în linii și volume.

Hette Richard: „Cap de studiu” expresiv, cu sănătoasă preocupare de construcție și pătrundere interioară.

Călinescu Alex. „Tinerete”, o figură delicată de față, vaporos construită, cu o sensibilă notă de romantism.

Medrea Serova. „Harmonica”. Mica lucrare e plină de expresie și inteligență. Volumele greoaie sunt plăcut echilibrate.

C. VLADESCU

aşa şi-aşa...

PREMILE. E sesiunea premiilor Academiei Române şi a premiilor naţionale pentru proză şi poezie.

Premiile Academiei au valoare redusă, — ca sumă. Membrii Academiei spun cu dureroasă sinceritate, că înalta instituţie de cultură românească e săracă, din ce în ce mai săracă. De aceea şi candidaturile la premiile „nemuritorilor” sunt reduse, căci ei sunt siliţi să ţină seamă prea mult de anenţia veniturilor Academiei, pentru decernarea premiilor nu numai scriitorilor de mare talent, dar şi de marea capacitate de muncă măgaloasă.

Gloria e fără îndoială ispititoare. Dar nu totdeauna cavântul Academiei a nimerit aprecierea cea mai corespunzătoare.

Cert e, că statul n'a contribuit, cum se cuvenea, ca academicienii să poată susţine tăria acordării premiilor.

Premiile naţionale par însă a preocupa mai mult. Căror scriitori le va veni rândul să fie distinşi şi consacraţi anul acesta de juriul consacraţilor până acum? Cei cari şi-au afirmat talentele, şi-au impus operele de maturitate, şi-au dobândit aprecierile publice, sunt cunoscuţi. Doi poate trei prozatori, şi tot atâţia poeţi, — între cari, o poetă.

A face pronosticuri ar fi o nedelicată electorală. A ne închipui, că premiaţii de până acum nu vor evita experienţa subredă a votării premiilor, cum s'a făcut de curând la societatea scriitorilor români, credem că e o greşală.

Dela marea autoritate a distinşilor cu premii naţionale, aşteptăm fixarea fără greş a meritelor şi consacării. Ei au rol de îndrumători şi statornicitori de glorii literare.

VA FI la Academia Română şi o secţie de „arte frumoase”. Unui dintre cei dintâi membri ai acestei secţii va fi marele George Enescu, — aşa comunică Biroul Academiei. Până acum, Enescu e numai membru onorar.

REVISTA „CELE TREI CRIŞURI”, condusă cu apreciată sărguinţă de d. George Bacaloga a luat în timpul din urmă, foarte frumoasă iniţiativă de a se ridica la Oradea, monumentul lui Delavrancea. Ce rost, ce importanţă, ce înaltă învăţătură trebuie să dea monumentul lui Delavrancea la Oradea, desigur că nu scapă nimănui dintre cărturarii noştri.

Numărul din urmă al „Celor Trei Crişuri” e închinat Unirii. Avem toate cuvintele bune, pentru directorul revistei, pentru hărnicia depusă, ca să adune material interesant.

Remarcăm în deosebi articolul d-lui G. Bogdan-Duică, „La începutul unirii”, care dă o foarte importantă dată asupra luptei pentru unirea românilor.

„Câmpineanu însuşi scrisese din 4 Decembrie 1858, principelui Adam Czartorysky, că scopul tuturor silinşelor noastre este a lucra la unirea tuturor Românilor sub acelaş sceptru”.

La Chişinău, a apărut revista „**DOINA BASARABIEI**”, pe care o salutăm cu toată simpatia.

D. prof. I. Nicu arată rostul revistei, d. Liviu Marian spune, care au fost primele foi româneşti în Basarabia între anii 1836—1878, mai scriu d-nii Nuşi Tulliu, S. Pamfil, N. Dragomir, A. Elliadi, Terziman, I. Ciobăb.

Reproducem din „Doina Basarabiei”, următoarea poezie populară, culeasă din com. Buteşti:

*Cele zile sunt în an
Toate le petrec amar.
Numa'n ziua de Crăciun
Mănânc pâine şi beau vin.
Mănânc pâine şi beau vin.
La inimă pun venin
Căci oştând merg la mâncare
Şi cu lacrimi la culcare
Şi aş crea să um răbdare
Am inimă şi mă doare.*

Când am văzut revista „**RAZE DE LUMINA**”, revistă a studenţilor în teologie din Bucureşti, ne-am bucurat dar am avut şi un moment de îndoială.

Ne-am bucurat că studentii în teologie arată o dărză hotărâre de muncă pe tărâmul publicistic; dar am avut şi un moment de îndoială provocat de amintirea unor încercări, care încercări au rămas. Numărul 2 al „Razelor de lumină” ne-a împrăstiat îndoiala. Aceste raze de lumină sunt mai frumoase; rezultă dintr-o experienţă şi vădesc statornicia în hotărâre a celor cari le fac să apară.

Despre foarte buna lucrare a d-lor Sergiu Dan şi Romulus Dianu, „**VIATA MINUNANTA A LUI ANTON PANN**” scrie următoarele Cezar Petrescu:

„Anton Pann, cu viaţa lui minunată, cu satei lui de desfătări pământeşti şi cu înţelepciunea sa din izvoarele orientului, împământenită şi adaptată împrejurărilor din Moldo-valahia, era predestinat să fie adoptat de legenda poporului. Existenţa lui a fost într'adevăr un roman, iar epoca turbure, de adânci şi repezi schimbări aşezată la o respintene între cremurile vechi şi cele noi, era într'adevăr o atmosferă pitorească de roman.

Ineât, ierte ne d-nii Sergiu Dan şi Romulus Dianu. Cartea n'au scris-o fiindcă **AI VRIIT**. Ci fiindcă stătea într'o poruncă mai veche, într'o datorie a literaturii româneşti, să o scrie”.

Noi avem satisfacţia, că am publicat aici, în coloanele acestei reviste începutul lucrării d-lor Dan şi Dianu, apreciind valoarea şi sărguinţa tinerilor autori.

Ne-am mai ocupat în această rubrică de „**FANTANA DARURILOR**”, revistă de cultură creştină, sub direcţia preotului Toma Chiricuţă. E impresionantă unitatea de gândire şi de muncă la această revistă. Preotul Toma Chiricuţă şi d-nii Lascarov-Moldovanu şi I. Gr. Oprigan dau dovada unei pilduitoare devo-

ţiuni pentru cauza adâncirii culturii noastre.

În numărul din urmă publică şi un lentul scriitor Vasile Băncilă un articol „Bătrâneţe şi sacerdoţiu”, pe care îl comandăm tuturor căpeteniilor mişei clericale.

Iar preotul Chiricuţă se ocupă de moralitatea în artă. Ar fi voit părim să iasă dintr'un cadru dogmatic, n'a jesisit. Problema nu se poate trata cât dintr'un larg punct de vedere al sului artei. Tocmai fiindcă chestiunea mare, a fost totdeauna actuală. Ori de aprinse ar fi discuţiile şi cu orice autoritate au intervenit şi critici şi raţi şi clerici. „Linia demarcaţională” tre artă şi morală n'a fost definită, invizibilă, o percepem, dar n'o putem tărnici.

De altfel, în această chestiune, vom veni şi noi, când ne vom ocupa de moşerinta d-lui C. Kiritescu, apărută în sură, „Literatura împotriva educa-

ARCUL DE TRIUMF dela sosea e ceaşi groaznică ruină şi ruşine naţională. Comisia, numită să-şi dea avizul, ajuns la o încheere.

Unii membri susţin, că trebuie demolat tot şi să se facă altul; alţii stăruie să se repare ruina, care batjocoreşte atâţia ani.

Dorim comisiei o hotărâre mai grabă şi guvernului bunăvoinţa de a înţelege că trebuie să aibă şi el un punct de vedere.

PROPILEELE LITERARE se împin prin abundenţa şi variaţia materialului. Colaboratorul nostru Ion Foti scrie un nou roman „La răspântia lui Herod”, cu aceeaş grijă susţinută ca şi în manele anterioare. — serie poezii, trunse de idei filosofice. Bunul şi slabul povestitor Nestor Urechia publică o foarte frumoasă poveste „Algeria împărăta gâzelor”.

NOUL ACADEMICIAN. D. Silviu Dragomir, unul dintre tinerii şi sărguinişi istorici ardeleni, în discursul de recepţie a vorbit despre „profesorul C. Tomamul Vinu, precursor al unirii naţionale”.

literara

seama de cuvinte

Montequien lăuda ori de câte ori a avut prilejul pe principele austriac Kader.
 - Ai o părere atât de bună despre el? Iată-lă un prieten.
 - E cel mai diplomat dintre toți prințeprietenii pe care îi cunosc.
 - Cum ai putut să-ți dai seama de asta?
 - Nu vorbește decât ceace poate să spusească un prinț.
 - Trebuie să vorbească rar, atunci? - Te cred? e mut!

Episcopul de la Mothe, nu a fost niciodată un celebru teoretician al canonicei bisericești, ci și un fin umorist. La prieten, vizitându-i odată palatul, a fost surprins că în parc, sunt numai copaci care cu zarzaratură.
 - Bag de seamă, Eminență, spuse prietenul, că preferați utilul agreabilului.
 - Așa e, dar nu uita că nu e nimic mai agreabil decât utilul!

Episcopul Fontenelle era într-o zi foarte trist și dispus. Un vecin îl întrebă de ce e trist.
 - Sunt supărat, răspunse Fontenelle, din cauza servitorului pe care îl am. Mă deranjează tot așa de prost, ca și cum aș avea zece servitori.

Un vânzător de tablouri, un expert adevărat și o pânză de o valoare picturală foarte mediocră, lui Rembrandt.
 - Eru, protestă cu indignare:
 - Flacaul ăsta de tablou, de Rembrandt?
 - Ce rău!
 - Eșterul, foarte contrariat, examină tabloul și se pronunță sentențios:
 - Da domnule, e un Rembrandt! Nu trebuie să vă surprindă că nu seamănă cu celelalte tablouri ale lui, fiindcă e un REMBRANDT POSTUM!

Un om, Murger, pe patul morții, fu întrebat de un prieten:
 - Cum o duci?
 - Așa o duc..., mă duc!

Un om, Félix Galipaux, celebru prin talent și avaritia sa, se călta într-o zi:
 - Am pierdut 100 de franci!
 - Ce să faci? îl întrebă și Galipaux începu să plângă:
 - Uită-te, pe când eram pe stradă, în timp ce bag port-cartul în buzunar, mi-a căzut și l-am pierdut... Am dat un bănuț să-l găsesc și acum mi l-a adus cineva!
 - Ce să faci? pare rău?
 - Să-l găsesc, fiindcă făgăduisem „o bună sumă” și a trebuit să-i dau 100 de franci.

bazar

PRESEDINTELE HOOVER TRADUCĂTOR DE CARTI

În anul 1912, d. Hoover, și soția lui, d-na Lou Henry Hoover, au publicat o traducere a primei ediții latine din 1556 a tratatului lui Georgius Agricola: *De Re Metallica*, „cu o introducere biografică, adnotări, și apendice asupra dezvoltării metodelor miniere, a reacțiunilor metalurgice, geologiei mineralogiei, și legii minelor, din cele mai vechi timpuri până în secolul al XVI-lea”.

Cartea e însoțită de bogate note, scrise chiar de Hoover.

Ediția acestui volum rar, tras numai în 3000 le exemplare, s'a vândut cu prețul de o liră exemplarul, deși astfel nu se acoperea nici costul tipăriturii.

Prieteni lui Hoover au primit câte un exemplar cu autograful manuscris al acestuia însoțit de dedicația: „cu cele mai bune sentimente din partea lui Hoover”.

PAȚANIA UNEI ENGLEZOAICE PREA VESELE

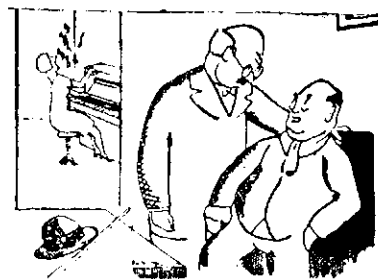
O tânără și foarte veselă englezoaică, Miss Hill, venită la Paris, a voit să facă și ea la fel cu toți cei cari sosesc acolo de peste Ocean, adică a început să cheltuiască nebunăște, petrecând zgomotos prin localurile de noapte.

După un timp, când portarul luxosului hotel unde era instalată i-a prezintat nota de plată, Miss Hill i-a dat un cek la o mare bancă. Banca însă a declarat că d-na n'are niciun depozit și că, prin urmare, cekul n'are nicio valoare.

Acum, vesela englezoaică are de lucru cu autoritățile franceze.

caricatura zilei

SCHIMBARE DE AER

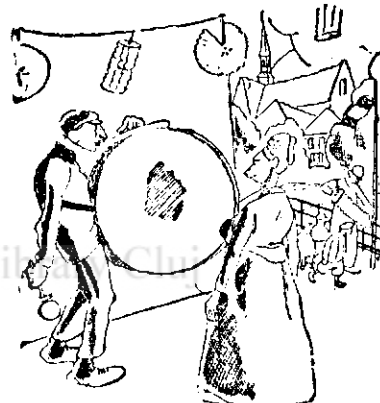

Doctorul. — Ai absolută nevoie să schimbi aerul. Du-te la munte.

Bolnavul. — Bucuros doctore, dar te rog convinge-o și pe nevastă-mea să meargă la... mare.

(Candide)

SUPREMUL SACRIFICIU...

— Pentru tine frumoasa mea, sunt în stare să fac orice nebunie; spune-mi o singură vorbă de amor, și fug în America cu casa de bani a percepției.

(Le rire)

DUPA CHEF

Domnul care s'a înapoiat acasă târziu. — Allo... domnișoară... nu poți să-mi spui cât este ceasul?... Patru și zece?... Mulțumesc... Ascultă te rog, ai putea să-mi lămurești și... ce zi e azi?

Pagini uitate

O CURĂ NEISBUTITĂ

de ION GORUN

Dacă nu mai e profesor, ci pensionar — rentier care va să zică — domnu Petre Trandafirescu, stă toată ziua la geam și se uită la lume cum vine și trece. Pe fiecare îl judecă, îl cântărește, după cum e îmbrăcat, după cum umblă, și își ține capul sau mâinile. Aăstai un amărât, celălalt un părilit, și bre! ce fudul se ține ăstălalț!... oare de ce?

Iar dacă se face vremea frumoasă, domnu profesor, — că tot așa-i mai place să-i zici, — deschide uneori fereastra și stă așa rezemat cu coatele să soarbă mai bine aerul, curat de afară. Atunci mai dă și mai primește și binețele vecinilor, ba mai leagă și câte un crâmpeliu de vorbă cu unii cari nu sunt așa grăbiți.

Tănase Porfir, mic slujbaş la gară, e și el de părere că mai bine ar fi pensionar, rentier: dar vezi că lui nu-i dădea mâna; pensia ce-ar fi luat, dacă „și-ar fi regulat drepturile“, nu i-ar mai fi ajuns pentru toate ce câte se obișnuise dânsul și de care i-ar fi fost greu să se lipsească. Și așa, trage înapoi în jug, că n'ai ce-i face.

Măcar că d. profesor îl vedea trecând, îl căina din zi în zi tot mai mult. — „Scade din ce în ce mai mult bietul Tănase“, — își zicea în gând și nu odată îl întreba, îngrijorat, de sănătate.

— Ia ascultă vecine Tănase, îi zise într-una din zile: de ce nu te arăți d-ta la un doctor?...

— Ia lasă-mă coane Petrache, îi răspunse Tănase. Par'că nu le știm noi toate ale doctorilor! Ci-că să nu mai bei, să nu mai tragi țigară, să nu mai mănânci carne... Apoi așa la ce-ți mai folosește viața?

D. profesor se uită încă odată lung la vecinul d-sale și își zise numai decât: — Toate ca toate, dar mi se pare că pe tine băutura te strică, mai ales. Apoi tare: Să știi vecine, că am eu un leac pentru boala d-tale, nu d'ale doctoriceștile, — altceva, băbesc, dar mergi la sigur...

— Ce spui, domnule profesor?...

— Așa să știi, și când îi avea vreme să vii să-ți spun.

Își adusese aminte conu Petrache de o istorie de prin cărți, și p'asta voia s'o încerce cu vecinu-său, Tănase. Și zâmbea într-insul gândindu-se cum are

să-l tămăduiască de vițiul beției amintiri decât cel mai iscusit doctor.

D. profesor fusese odată cu familia la Piatra-Neamțu. Ca suvenir de acolo fetițele lui colecționaseră de pe malul Bistriței sumedenie de pietricele colorate, ba și pietroaie și bolovani în lege de umpluseră vre o două lăzi. Plătise d. profesor o goază de parale la „marea viteză“, dar blajin cum era din fire nu zise nimic, ca să nu strice bucuria fetelor.

— Ei tot o să slujească la ceva alea mai mărunțele, — își zise acum, și scoțând câțiva pumni din lada unde zăceau aruncate și uitate de vreme, începu să aleagă pe cele ce intrau pe un gât de sticlă.

— Iată, vecine Tănase, zise apoi omului când acesta, de cuvânt, se infățișase la consultație.

— Uite, vezi, pietricelele astea au în ele o putere, de dacă le pui în țuică, o face dela o vreme de nu mai e vătămătoare... D-ta, știiu, cumperi țuica cu clondirul, te-am văzut eu; ei, să pui în fiecare zi câte două-trei pietricele d'astea în clondir, — dar să nu le mai scoți de acolo, că amintiri n'au efect. Să pui altele și mereu altele, tot așa pe rând, azi-măine, și să vezi că ai să te tămăduiești de toate relele în scurtă vreme...

— Ba zău, să aibă de ceva așa putere?

— Să mă crezi, ascultă-mă pe mine, — sunt fermecate: asta este ce se cheamă „o cură miraculoasă“, au mai făcut-o și alții și le a prins bine.

Tănase Porfir strânse pietricelele într'o hasma, — nu că avea cine știe ce nădejde în puterea lor vindecătoare, dar ca să nu se pună în contra d-lui profesor, un om așa de bun și de prietenos și cu cei mai mici.

Dela fereastră, d. Petre Trandafirescu continuă să privească la lumea care vine și trece, și caută să-i descoase pe toți, și să-i judece după infățișare, după purtare, după mers. În deosebi urmărește cu băgare de seamă pe vecinul Tănase Porfir și par'că îi crește inima când în fiecare zi îl vede mai sprinten, mai vioi, mai întremat.

— Aha! Își face efectul doctoria, — își zice d. profesor — vezi cum vine asta? El pune în fiecare zi două-trei

pietricele în clondir, și-și închipuie au efect doctoricesc. Dar nu e altă decât că pietricelele în local care nu mai încap așa multă, și astfel, pe măsură ce clondirul se umple de pietricele, omul se desvătă tot mai mult de porția de băutură, până ce nesimțite se desbară cu totul de ea. Și iată cum toate marile descoperiri sunt fost simple.

În culmea mulțămirei, d. Petre tocmai își zicea, pe când își făcuse coteala că acum trebuia să se fi vădit cura, să cheme iară la dânsul pe pacient și să i arate atunci cum îl va case și fără să-i mai ordone regulă și diete severe.

Dar ce să-i vadă ochii? Când ceasul să treacă Tănase, — iată-l tă, cât abia se ține pe picioare,

— Bine mă, ce-ai făcut? îi strigă profesor, roșu de mânie și tutuind cum se tutuesc de ori și cine oare beți. Nu m'ai ascultat! n'ai pus pietricelele în clondir...

— Ba le-am pus, — cum să nu pun? Firește că le-am pus... Toate le-am pus...

— Ei apoi? Cum se face de te beat, că dacă făceai cum îți am spus, pânăcu nu mai încăpea țuică în clondir...

— Apoi da, tocmai d'ăia... Lasă-ăla... Pe ăla l'am isprăvit... Acu am ceput altul...

„Universul“, 24 Februarie 1909.

carti redacte în extrase

VIAȚA AVENTUROASĂ A LUI HONORÉ DE BALZAC

René Benjamin

(continuare)

... Când plecă, terminase cele două opere. Nu știa precis unde se va duce, totuși după mult timp se pomăni ajuns la Paris-Bains, unde marchiza, îi propuse să meargă cu ea la Veneția. Primiți concurs. Simțea pentru femeia aceasta o iubire devotată deși de multe ori i se părea că-și bate joc de dânsul.

La Veneția avu loc o scenă violentă între amândoi în urma căruia Honoré de Balzac, deși abia venit își făcu geamantanul și plecă spre d-na de Berny, care o neglijașe atât de brutal în timpul d-nei. D-na de Berny îl aștepta bucurioasă și fericită.

Timpul când pasiunea lui Honoré pentru ea era mult mai mare, atingând proporții de raie, i se infățișa în amintirile cele mai dulci pe care le avu-se în viață. Retrăea azeva prima lor întâlnire după ce se cunoscuse atât de seprvăzută, în casa părinților lui. Cu epul plecat în pământ, Balzac roși la început și numai când văzuse zâmbetul alb al ei, puterile îl prinseră și brațele se vănoase înălțură puternic trupul blăni al d-nei de Berny. Buzele sale fierbânt căutaseră mecanic pe-ale lui. Strănu-se în aceeași febrilitate acută, inimile se săltau de bucuria fericirii. La început se ferise mult, ca nu cumva să fie surprinsă în această pasiune a ei, de care bărbatul său sau de copii. Din ce în ce însă, văzuse o înclinare naturală a toți ai casei pentru el, încât în cele din urmă teama de surprindere îi dispăruse complet.

Amintirile acestea, atât de dragi, îi dădeau în suflet acum, o umbră ușoară de amărie.

Simțise în acest om, încă dela prima vedere, un om superior și pasiunea cu care se aruncase asupra lui era în același timp și convingere fermă că într-o bună zi va fi prețuit așa cum se cuvine. Pentru a avea a unei tradiții de rafinament, venite din familie, d-na de Berny se apropiase în educator al lui Balzac. Plimbările peregrinări ale lui și mai ales atenția de care se bucura în ultimul timp la el o făcuseră de suferință de multe ori. Acum, când știa că vine, simțea parcă aceeași bucurie copilăroasă ca în primele zile ale iubirii lor.

Însăfârșit, Honoré își făcu apariția. Bucuria vederii fu înduioșătoare. D-na de Berny era palidă de emoție.

Încredințată marea sa multumire sufletească de a fi prețuit operele sale în real și îi mărturisia încă odată suferința iubire care o atasea lângă el.

Voi scrie o carte asupra amarului...
— Al cui? al meu! înterupe d-na de Berny?

— Nu!

— De ce?

— Pentru că va fi o carte de suferință, o carte sălbatică și adevărată.

— Ce te va face să suferi, dragul meu?

— Ce va trebui să sufere eroul meu. Pentru că tu ai făcut din moartea, din mame, un om adevărat.

D-na de Berny, cu o voce de fericire, înecată în gât, silabisi:

— Scumpul său, tu ești pentru mine mai mult ca aerul pentru o pasăre, mai mult decât apa pentru un pește, mai mult decât soarele pentru pământ, mai mult decât natura pentru suflet. Fericirea mea emană din tine ca parfumul din floare... Calitățile tale sunt imense și am orgoliul de a le înțelege și a le iubi!

Romanul său *Ne touches pas à la hache* era pe sfârșite, când primi o scrisoare din partea unei „străine” care îi arăta elanurile lirice provocate de citirea operilor lui. Stilul delicat și fin al recunoștutei îi dovedea că autoarea scrierii trebuia să fie din aristocrația adevărată. Nu se înelase de loc. Căci la rugămintea lui de a-i divulga numele, află foarte surprins că străina era contesa *Wenceslas de Hanska*, poloneză de origine, locuind aproape de Kiev.

În culmea bucuriei, se duse pe la sora sa Laura, pe care n-o mai văzuse de mult. Cei doi copii ai ei, cum îl văzură, îi săriră de zăd.

Mama lor tocmai pregătea dejunul. Înfierbântat de succesele repurtate pretutindeni, Honoré era așa de multumit, în cât voia să le transmită și lor fericirea lui. Aproape un ceas le vorbi despre geniul său care a început să scânteieze la orizont și tocmai când era mai în vervă, apărut soțul Laurei. Il rugară amândoi să rămâie să ia masa cu ei dar Honoré refuză. Plecă, încredințându-i încă odată pe temeinicia celor spuse de el, murmurând printre dinți Laurei, care îl petrecuse până la poartă:

— Știi tu ce voi face, cu două cuvinte? Ah! Voi face concurență stării civile, prin personagiile mele.

N-a fost în toată viața lui Balzac, primăvara mai radioasă ca aceea din anul 1833. Îmbătat de parfumul scrisorilor contesei de Hanska, gândul că va trebui să o vadă în curând îl fermeca. După ce mai făcu o mică plimbare la soții Carraud, unde sfârși *Médecin de campagne* și începu *l'Histoire de Treize*, se hotărî să plece la Neuchâtel unde contesa de Hanska se găsea cu soțul și cu copilul ei. Întâlnirea dintre ei fu revelatoare. Pe promenada unde ea se găsea, sosi în curând și Honoré. Aflase dela hotelul ei că o găsește acolo, dar el n-o cunoștea. Ceva îi spunea însă că o va recunoaște imediat. Și în adevăr, pe o bancă mai retrasă el zări pe aceea pe care o dorise atât de mult, cu o carte în mână. Din depărtare deslusi titlul cărții: *Le Femme de trente ans*. Scoase pălăria și ingenunchind în fața ei, șopti cu o voce pasionată: „Eva! Eva! Ești d-ta!” Ea scoase un strigăt și întinzând mâinile: „Honoré!... de Balzac!” Se priviră mult timp fără să vorbească. Din această stare îi trezi, Ana, copilul ei. În zilele următoare, timp de două săptămâni, cei doi îndrăgostiți colindară singurătățile, șoptindu-și cecece inimile lor, unite în

aceiași bătaie înfrigurată, le exprima tacit

Contesa, cu un impresionant aer de demnitate, iubea ca o copilă mică pe acest om care știuse să-i deschidă cutele cele mai subțiri ale ființii sale.

În curând Honoré fu prezentat și contelui, care i se păru cam burghez. La despărțire, își jurară reciproc să se întâlnească în curând, la Geneva.

Acasă îl așteptau două scrisori, din partea d-nei de Berny și a marchizei de Castries. Inspirat peste măsură de draga lui Eva, el scrisese sub îndobolul acestei pasiuni *Eugenie Grandet*.

La Geneva, puțin timp în urmă, se întâlniră cu aceeași pasionantă revedere. Totuși Eva era mai distanțată. Aflase între timp de legăturile lui cu d-na de Berny și marchiza de Castries, Honoré încercă mult timp până să-i risipească gândurile ei negre.

În povestea amănunțit relațiile sale cu d-na de Berny, pe care i-o infățișă ca o sfântă, ca una căreia îi datorește toată gloria sa de acum. Trecând la marchiză, o infățișă ca o femeie arțăgoasă, care nu știe ce vrea. Nu numai că nu existase nimic vinovat între ei amândoi; dar niciodată n'ar fi acceptat el să iubească o femeie pentru care nu simțea nici cea mai mică atașare. (Aci Balzac mințise. Căci ura pe care o nutrea ascuns, marchizei de Castries, era rezultatul refuzului permanent pe care marchiza îl dăduse oridecâteori pasiunea sa isbucnea).

În cele din urmă, pentru a-i da o ultimă probă de iubire, sărutând-o pasionat, îi zise:

— Eva mea dragă, numai tu ești adevărata mea dragoste. Pe d-na de Berny o venerez, căci pentru ea simt o adevărată iubire de mamă!

Plimbările lor prin Geneva, cimentară și mai mult adâncă iubire ce și-o nutriră reciproc. Această ființă excepțională, înzestrată cu toate calitățile unei adevărate aristocrate, se înveselea și râdea ca un copilăș nevinovat. Iubirea aceasta superioară nu întârzie de a-i trezi dorința senzuală. Balzac, mai ales, voia din tot sufletul să posede integral această comoară, pe care nu știa ce să facă pentru a o lua în căsătorie. Dar Eva era măritată. Plimbările târzii, în compania ei, îl torturau adesea. Și era cu atât mai torturat, cu cât simțea aceeași jenă și din partea ei. Dar în cele din urmă se hotărâ.

Și într-o noapte fermecătoare, ea păși pentru prima oară în pensiunea lui, unde se dete trup și suflet aceluia pe care viața îl scosese în calea ei ca pe un salvator.

Și pentru ca să celebreze veșnic această dată când ea devenise femeia lui, el scoase romanul său *Ne touches pas à la hache* și îl dată: *Pré — l'Evêque, 24 Janvier 1834*.

La plecare, despărțirea fu duioasă. Honoré plecă însă rănit de gelozia ei nerădă, care îl făcu să gândească mult la

inferioritatea femeii în fața bărbatului. Imaginea marchizei de Castries îl robise mult, încât se hotărâ să o viziteze și să-i citească romanul *Ne touchez pas à la huche*, care fusese scris pentru ea, la început. Reîntâlnirea fu obișnuită și dură puțin, mai ales că marchiza avea invitații.

O scrisoare din partea d-nei de Berny îl vesti că e bolnavă pe moarte, ceace îl determină să se ducă să-i îndulcească ultimele ceasuri.

III

Peregrinând mereu în această lume a imaginației de febrilitate creației și mai ales de nostalgia iubirii. Honoré de Balzac se văzu într-o zi sfătuit de prietenul său, doctorul Nacquart, să schimbe numai decât aerul și să se odihnească neapărat câteva luni, căci altfel nu mai garantează de starea sa normală.

Renunțarea sa la bucuriile pe cari le simțea în convorbirile tainice cu personajele sale, îi era dureroasă, mai ales acum când sufletul său era torturat de imaginea aceluia *Père Goriot*, pe care tocmai se pregătea să-l eternizeze în scris. Alesse pentru această recreație forțată, orașul Tours, leagănul copilăriei sale, la d. de Margonne, Valea Loirei care îl fermecase atâta în plimbările din copilărie, și făcea să simtă și acum nebulatecile emoții din trecut. Ajuns aici, totul parcă comploia în a nu-l odihni și, deși se rețereă câteva zile, plimbându-se cu d. de Margonne sau cu soția sa, dela un timp, nu mai voi să știe de nimeni.

Încuiat în camera sa, se apucă cu asiduitate remarcabilă să scrie povestea sărmanului Goriot.

Imaginea profetică a acestuia îi apărură noaptea la masa de lucru și Honoré de Balzac nu mai exista în timpul scrierii acestui roman, căci se substituise lui Goriot. Multe din frazele pe cari Goriot le spunea, scăpărau spontan din gura lui Balzac.

LUPTA ÎMPOTRIVA MORȚII

În ultimul timp, puterile însă începeau să slăbească simțitor. Bunul său prieten, d-rul Nacquart era foarte îngrijat starea sa. El simțea însă clocotind îngelele său dorința nestrămutată de a-și pune credința până la sfârșit pe pentru artă. Chiar în timpul acelei congestii cerebrale nu-l slăbea, el avea în mână subiectul romanului *Lys*, pe care tocmai se străduia să-l scrie.

Problemele enorme, cari se ridicaseră în 1835, începuseră să devină dubleze. Creditorii erau furioși și nu mai voiau nici o păsuire. Ca o încoronare a acestei stări lamentabile, fu închis câteva zile fiindcă refuzase niște servicii militare. Editorul Werdet îi ținu de urât în tot timpul închisorii, de unde se alegea cu o amară desamăgire.

Când ieși din închisoare, află, printr-o scrisoare dela fiul d-nei de Berny, că aceia care fusese geniul bun și prevăzător al talentului său și care-l încurajase cu o iubire de mamă, murise de parte de el, care n-o mai văzuse de un an de zile. Durerea lui nu mai avea margini, la gândul că ea suferise mult de această îndelicatețe a lui. Starea lui se ameliorase bine în ultimul timp, așa în cât își putu relua activitatea literară. Își improviziă numai de cât o locuință modestă și se apucă, în urma unei sugestii prinite din partea lui V. Hugo, să facă teatru.

Intr-o zi invita în tăcuta sa locuință pe Théophile Gauthier, Gozlan, Lassailly,

Laurent-Jan ca să le citească piesa *Les Mercadets*.

Succesul fu enorm. Gauthier era încântat.

Totuși în ziua reprezentației unei alte piese *Vautrin*, la care asistă și fiul cel mai mare al regelui Louis-Philippe, în urma unei replici stupide a unui general mexican care semăna cu regele, moștenitorul tronului părăsi supărat teatrul. Aceasta însemna că piesa căzuse. Peste două zile veni ordin de cenzurare pentru *Vautrin*. Amărit de acest insucces pe care îl cara prevăzuse, se apucă și scoase *Revue parisienne*, cu care dădu faliment complet. În timpul unei convorbiri, cineva îi spusese:

— D-ta faci comedie omepească.

Aceste două cuvinte îl cara frapară. *Comédie humaine!* Era un titlu foarte minunat pentru a rezuma într-o mare frescă, comedia pe care o jucăm cu toții de când simțim binefacerile luminii până la ultima suflare. O ultimă noutate în privința contesei de Hanska, pe care n-o văzuse de mult, îl făcu să tremure de emoție și fericire: contele, soțul ei, murise. Va să zică, de-acum înainte este liberă și va putea deveni soția sa!

Îi scrisese numai decât. Contesa însă își dădu seama că el nu este un om care se poate căsători. El era sortit să rămână singur toată viața, de aceea rezistă cât putu mai mult, pasiunii sale.

Peste câteva timp se întâlniră la Dresda, de unde porniră în Italia, în Ianuarie 1845. Nu stătură decât puțin timp împreună căci o mare ediție din *Comédie humaine* trebuia să iasă numai decât. Își promisera să se reîntâlnească.

Aici, la Paris, începu din nou să scrie *Cousine Bette*, care în imaginația lui luase proporții capitale, trebuind să înfățișeze un aspect tragic al păcatului fecioarei mature. Lucra cu pasiune mai multe nopți, sub îngrijirea d-nei de Brunot, intendentă sa.

În dimineața când o termină, primi o scrisoare din partea Evei de Hanska.

Citi tremurând scrisoarea de mai multe ori, ca un copil îndrăgostit și cu ochii plini de lacrimi, el o sărută din tot sufletul său petolit.

II

Tocmai se pregătea să răspundă contesei de Hanska, când intră d-na de Balzac, Honoré o puse în curent cu intențiile sale de a se căsători cu contesa. Mama sa se opuse.

În cele din urmă plecă supărată. După ce îi scrisese, se pregăti să găsească o locuință mai bună pentru timpul când Eva va sta la Paris.

O înștiință din nou despre o descoperire delicioasă și în ziua când această descoperire în Paris, Balzac era în culmea fericirii. Imensa sa vervă se desfășură în niște asociațiuni uimitoare.

Contesa rămase năucită. După ce vizită Parisul, în prezența lui, scormonind și însuflețind întregul său trecut, plecă amândoi în Polonia, unde urma să se căsătorească. Frica sa, măritată de purta o dragoste filială față de Honoré. Aci o nouă criză îl repuse însă în focul și-l sili să se gândească la sfârșitul său.

Totuși, după câteva timp, niște chestiuni urgente îl chemară la Paris tocmai în acest an, 48, al revoluției. Fur populului nu mai avea margini. Teacastelele fură arse și dărâmate și după acest oribil năcel, furia tuturor se îndreptă spre rege. Valuri enorme de zgâțime curgeau spre palatul Tuileries. Un fost prieten, văzu cu surprindere, că Balzac în rândurile acestor republicani și f. mirat îl întrebă:

— Cum D-ta, cel mai înfocat membru hist. ești parte la distrugerea ei? Cauti aici?

El, nespus de amărat, cu o voce stinsă îi răspunse:

— Am venit să iau o bucată de pură din tronul regelui.

Întors în Polonia, criza îl apucă după puțin timp cu mai multă virulență. Eva se purta eroic, însuflețindu-l cu și demnitate în nenorocire.

Fur aduși doi medici străini ca constatară, desvâlând această contesă că era pierdută. Atunci, duioasa contesă de Hanska, într-un suprem elan de vătăte, se hotărî să se căsătorească cu un preot, îi uni pe veci, într-un act de multe ori, glasul lui Honoré îi înscă, aceeași pasiune înflăcărată, ca în acele nopți neuite din Neuchâtel, Geneva, Dresda, Italia.

La începutul lunii Mai plecară spre Paris, unde îi așteptau ceilalți. Dar în urma unei noi crize acute, starea sa se agravă și în ziua de 20 August mori liniștit, înconjurat de afecțiunea doritoare a familiei și a numeroșilor săi amici. Sierul fu purtat în ziua de Miercuri 21 August, către orele 11 dimineața până la Saint-Philippe-du-Rhône de un convoiu în care multe glasuri invidioase murmuraseră profanări la dresa marelui dispărut. Ajuns aci Victor Hugo ținu un înflăcărat discurs după care corpul lui Honoré de Balzac fu depus în groapa veșnică.

SFÂRȘIT

Ediți Plon, Paris
N. C.

Anotimpul frumuseții

... ține tot anul, dacă întrebuințați Crema, Pudra și Săpunul Simon care suprimă inconveniențele căldurii și ale frigului.

CRÈME SIMON

PARIS